

עלון זגלמביה

זאגלעמביער צייטונג

מידעון מס' 17 תשרי תשס"ו אוקטובר 2005

שישים שנה לסיום המלחמה
ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zagłębie World Organization

קהילות
זגלמביה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Śląsk
Wolbrom
Dańdówka
Gołonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice
Kromolów

בנדין - האנדרטה בככר לזכר גבורי הגטו בקמיונקה
The Monument at the Ghetto Heroes Square at Kamyonka in Będzin

ארגון יוצאי זגלמביה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919
Zagłębie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

במחצית השנייה של אוגוסט 2005, יצאנו, משלחת בת 41 איש, שלושה דורות של יהודי זגלמביה, לסיור בפולין, במיוחד באתרי ההנצחה השונים בערי זגלמביה.

המטרה המרכזית של הסיור היתה הביקור בבנין, לו הקדשנו יום שלם. התחלנו בבית הקברות בצילדז' שם קיימו תפילות התייחדות ליד קבר האחים. משם המשכנו לקבלת פנים באולם העירייה. התקבלנו ע"י ראש העיר ונציגי מועצת העיר.

האירוע המרכזי בבנין היה חנוכת אתר ההנצחה במקום בו היה הגטו בבנין - קמיונקה. בשנה שעברה חננו את ככר גבורי הגטו Plac Bohaterów Gęta והחננו אבן פינה לאנדרטה. בביקורנו השנה חננו אנדרטה זו. טקס החנוכה המרשים נערך בנוכחות, ראש עיריית בנין, נציגי הנהלת העיר ומוסדותיה, נציגי המחוז, ראשי ערי זגלמביה, ממלא מקום שגריר ישראל בפולין ואחד מהרבנים הראשיים בפולין שקיים את תפילת האזכרה במקום.

האנדרטה והככר יחד מבטאים בצורה מרשימה מכובדת מאוד את שואת יהודי בנין והסביבה.

בתום טקס חנוכת האנדרטה הוזמנו לביקור במוזיאון העירוני בארמון בגז'יכוב, אשר ליאורה קולטון תרמה לו תמונה פרי עבודתה.

סיימנו את הביקור בבנין בסיור בכל יתר האתרים היהודים בעיר. אני מבקש מעל במה זו ומעל דפי עלון זה, אשר מגיע ליהודי זגלמביה בכל העולם, להודות לראש עיריית בנין, לחברי מועצת העיר, להנהלת העיר, לראשי ארגון "יונה" ולכל מי שנתנו ידם להקמת אתר הנצחה חשוב זה.

אנו, יהודי זגלמביה, שרידי השואה והדורות שבאו ויבואו אחרינו, יודעים וידעו להעריך את המפעל המרשים הזה שהקימו עיריית בנין ותושביה למען הנצחת תושביה היהודים שחיו ופעלו בה משך כ- 500 שנה.

הנהלת ארגון יוצאי זגלמביה וחבריו מברכים את הרב ישראל מאיר לאו - הרב הראשי לישראל לשעבר לרגל קבלת פרס ישראל על מפעל חיים לשנת תשס"ה! לרגל הבחרו לרב הראשי לתל אביב יפו! ולרגל צאת ספרו "אל תשלח ידך אל הנער!" יישר כח והצלחה רבה בתפקיד! אברהם גרין, יו"ר

ואם בזגלמביה עסקינו, הרי עוד אתר חשוב לנו מאוד הוא בית הקברות בצילדז'; בית הקברות הגדול ביותר באזור שהוקם בשנת 1915. זהו בית קברות משותף ליהודי צילדז' ובנין ואף לעיירות אחרות בסביבה.

בית הקברות היה מוזנח והרוס שנים רבות, עד שבשנים 1987 - 1988 מוניק סטבסקי, איש צילדז', לקח על עצמו משימה קדושה, שיפץ את בית הקברות, גידר אותו ואף הביא לקבורה עצמות יהודים שנמצאו במקומות שונים בעיר והקים קבר אחים, לידו אנו מקיימים את תפילות האזכרה.

בית קברות זה מוחזק היטב וכל משלחת יהודית שבאה לזגלמביה מבקרת בו. אבל אליה וקוץ בה. בבית הקברות קרוב ל- 3000 מצבות וקשה מאוד לאנשים למצוא את הקבר אותו הם מחפשים. התלבטנו רבות בבעיה זו, אבל נמצא מתנדב יהודי אמריקני, דור שני למשפחה יהודית מבנין בשם ג'יפרי צימבלר, שלקח על עצמו משימה קדושה: הוא השקיע רבות מזמנו, ממרצו וכספו, נסע מספר פעמים לזגלמביה והכין רשום מפורט בצורת אינדקס של כל המצבות בבית הקברות.

עתה, כשהחומר בידנו, אנו בודקים כיצד להביא את החומר לידיעת אנשי זגלמביה בארץ ובעולם. אנו מקווים שתוך זמן מה נוכל להביא לידיעת הציבור שלנו פרטים על כך.

רבותי, למרות שהמלאכה טרם הושלמה, אנו מבקשים לנצל הזדמנות זו ולהביע הערכתנו למוניק סטבסקי על שיפוץ ואחזקת בית הקברות משך שנים רבות ולג'יפרי צימבלר עבור עבודתו הרבה לאתור הקברים, שתאפשר לנו למצוא את קברי יקירינו.

*****

בעלון הקודם, מס 16, הופיע כתבה על השקת ספרו של אלתר ולנר "עשרת הרוגי מלכות - במדרש ובפיוט".

עתה אנו יכולים לברך את אלתר כי הוענק לו פרס משה חיים שפירא ז"ל על ספרות תורנית, עבור כתיבת ספר זה.

אלתר ולנר, עיתונאי וסופר, איש ספרא וסיפא הוציא מתחת ידו ספרים ומאמרים רבים וביניהם כותב גם לעלון שלנו. אלתר ולנר גם חבר מערכת של עלון זה.

אנו מאחלים לו עוד הרבה שנים של עבודה פוריה.

*****

עם סיום שנת תשס"ה אני מברך את יהודי זגלמביה ובני ביתם בארץ ובעולם בברכת שנה טובה, שנת שלום ושגשוג כלכלי. "תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה".

אברהם גרין - יו"ר הארגון

Yom Hashoa

יום השואה והגבורה

עצרת הזכרון ליהדות זגלמביה - כ"ו בניסן תשס"ה - 5.5.2005

מדברי יו"ר הארגון, אברהם גרין, פצצרת...

לפני 60 שנה צלצלו פעמוני השחרור.

ב- 8 במאי 1945 נסתיימה מלחמת העולם השנייה. השרידים היהודים שנתרו בחיים שוחררו: לאחר צעדות המוות ע"י צבאות בנות הברית ששחררו את המחנות השונים כמו ברגן-בלזן, רוונסבריק, ספורט שולה, המחנות בסודטים ועוד.

מהר מאד גילינו, הניצולים, שנותרנו גלמודים ללא משפחה וללא בית. התקבצנו במחנות עקורים בגרמניה, צרפת ואוסטריה, מחנות DP. ממחנות אלה, בעזרת מוסד הבריחה וחיילי הבריגדה היהודיים, עלינו בעליה בלתי לגלית, בדרך לא דרך, תוך גניבת גבולות, במעברי האלפים, באניות רעועות לארץ ישראל. חלק מאתנו נלקח למעצר במחנות הבריטים בקפריסין.

לבסוף הגענו ארצה, השתתפנו ביסוד המדינה ובמלחמות ישראל, והקמנו משפחות לתפארת.

על נושא אחד השתדלנו שלא לדבר - על הקורות אותנו בשואה; אם בגלל חוסר הבנה מצד הסובבים אותנו, בגלל תחושת אשם, אבל בעיקר מסיבות טראומטיות. לא רצינו שילדינו ושכנינו ידעו על כך. מצב זה נמשך עד למשפט איכמן בשנים 1961 - 1962.

כשנתגלה לעין כל, מה היה בשואה, במיוחד לאחר הופעתו המרגשת של יחיאל דינור - פינר, מסוסנוביץ - קצטניק, שתאר את אושוויץ "כפלנטה אחרת". מאז גם אנחנו, שרידי השואה, נפתחנו, שברנו את השתיקה והתחלנו לספר לילדינו, למשפחותינו ולשכנינו את הקורות אותנו בתקופת השואה.

בשנים האחרונות התחלנו בכתיבת סיפורים ושירים בעלון זגלמביה, בכתיבת ספרים, כשבשנה האחרונה לבד הוצאו לאור 5 ספרים של אנשי זגלמביה בהם כתבו על שעבר עליהם ובני משפחתם בשואה.

ידידי, אמנם אנחנו מספרים וכותבים הרבה, אבל בכך לא די. זמננו קצר והמלאכה מרובה. יש עדיין בכווננו לכתוב ולספר על מה שעבר עלינו.

גבירותי ורבותי, שרידי זגלמביה בארץ ובעולם, כשם שציוו עלינו לספר ביציאת מצרים, לא לשכוח את שעשה לנו עמלק, להתאבל על חורבן בית המקדש ועוד ציווים, כך עלינו לספר על השואה ולדאוג שהיא לא תשכח. כתבה על כך סבתא חדוה לנכדתה שיצאה לביקור באושוויץ, בשיר שהתפרסם בגליון האחרון של עלון זגלמביה שלנו:

עצרת הזכרון לשואה ולגבורה וטקס ההתייחדות עם קדושי זגלמביה נערכו השנה בסימן 60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה והשחרור מהמחנות.

את יד הזכרון במודיעין גדש קהל של אלפים: ארבעה דורות ליוצאי זגלמביה, חברי כנסת, אישי ציבור, מפקדי משטרה וצבא בכירים, קבוצת חיילים על מפקדיהם ואורחים רבים, ביניהם, יוצאי זגלמביה שהגיעו מארה"ב, קנדה ואירופה.

תפילת ההתייחדות נאמרה מפי החזן הצבאי הראשי לשעבר, מר אריה בראון. יצחק גרינגרס, סגן יו"ר הארגון אמר "יזכור", ובאמירת קדיש התכבד מר צבי לנדאו, גזבר הארגון.

נשאו דברים: מר מתן וילנאי - שר בממשלת ישראל; מר משה ספקטור - ראש העיר מודיעין; אלינור וקסלמן - בת הדור השלישי ליוצאי זגלמביה; ומר אברהם גרין - יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה.

בקטעי שירה ופרוזה הופיעו נציגי דורות המשך ליוצאי זגלמביה. תזמורת משטרת ישראל בניצוחו של מיכאל גורביץ יחד עם הזמרות גיני אייזנשטיין - אוקסנהנדרל מטורונטו וחיה קורן מישראל ביצעו את החלק האומנותי.

את הטקס הנחו, כמדי שנה, בני הדור השני ליוצאי זגלמביה - ורדה גרינברג-טוביאש ושלמה קריב - קרבינסקי.

תודה למר יולזרי על הסיוע בהסעת החברים לאתר ההנצחה וממנו ביום השואה

אתר ההנצחה במודיעין ביום השואה תשס"ה
Yad Hazikaron at Yom Ha'shoa memorial service 2005

אתר ההנצחה במודיעין ביום השואה תשס"ה
Yad Hazikaron at Yom Ha'shoa memorial service 2005

לארץ ישראל עלינו
הקמנו משפחה לתפארת
ומהדורות הבאים בקשנו לא לשכוח
העבר שלנו ישמש לכם מזכרת

לכן, עלינו, יוצאי השואה, בשנים שנותרו לנו, לספר בעל פה, בכתב, בספרים, במאמרים ובשירים – לבנינו ובני בנינו ובאמצעותם לעולם כולו, את שעבר עלינו ועל משפחותינו בתקופה קשה זו. וכל המרבה לספר בשואה, הרי זה משובח.

מדפיקי המשואות

משואה ראשונה

גבי סטלה סקורה – סטלה סקורה יחד עם בעלה סם, הם מהמייסדים של שלוחת יד ושם בניו-יורק, מהפעילים המרכזיים של ארגון יוצאי זגלמביה במזרח ארה"ב ומהתורמים הנדיבים ביותר לארגונים אלה.
מר נח פלוג - יליד לודז', עוסק בצרכי ציבור, משמש כיו"ר של מרכז הארגונים של ניצולי השואה וכיו"ר הבינלאומי של ניצולי אושוויץ. בהגיעו לגבורות העלה משואה לכבודם של הניצולים.

משואה שנייה

גבי בלה שיבק – בלה לבית פלדמן ילידת שצמישיץ נכלאה 5 שנים במחנות ריכוז. עם שחרורה עלתה ארצה והקימה משפחה. ילידה ונכדיה פעילים בארגון יוצאי זגלמביה.
מר יעקב ארנר – יליד סוסנוביץ, שרד את המלחמה ברוסיה. עד עלייתו ארצה בשנת 1947 פעל במסגרת "הבריחה" מפולין. התיישב בקיבוץ ניר דוד בעמק בית שאן. עסק בחקלאות, השתתף במערכות ישראל ופעל למען צרכי ציבור. מזה 20 שנה מתנדב בארגון "יד שרה".

משואה שלישית

גבי גיני אייזנשטיין – גיני לבית אוקסנהנדר מבנדן שרדה את אושוויץ והגיעה לקנדה דרך שבדיה. מזה שנים היא מהפעילות המרכזיות של ארגון יוצאי זגלמביה בטורונטו ובפלורידה.
מר סטיב מרג – בן למשפחה ענפה מבנדן. כיום משמש כיו"ר ארגון יוצאי זגלמביה במונטריאול, קנדה.

משואה רביעית

גבי חנקה שלינגר – חנקה לבית ווירניק ילידת סוסנוביץ פעלה בתקופת המלחמה בקבוצת המחותרת של "השומר הצעיר" בראשות צבי דונסקי. היא נותרה יחידה ממשפחתה, עלתה לישראל וזכתה לראות את פעילותם הברוכה של בתה, אילה אבידב, ונכדותיה בארגון. לאחרונה הוציאה ספר על קורותיה במלחמה.
מר אפרים אורז'ץ – יליד סוסנוביץ, נצר לחסידי גור, שרד את מחנות הריכוז. עלה ארצה והקים משפחה בחיפה. פעיל בארגון יד ושם. את המשואה הוא מעלה בשם חברי הארגון בחיפה והסביבה.

משואה חמישית

גבי אסתר שניידר – אסתר לבית קליינר ילידת צ'לדז'. משפחת קליינר היתה המשפחה היהודית הגדולה ביותר בצ'לדז'. מעלה את המשואה לזכר קהילת יהודי צ'לדז'.
מר שמעון ניצני – שמעון לבית פינניצני מדומברובה. אביו, היה מעורכי ספר היזכור של דומברובה. שמעון ואחיו אשר, פעילים בארגון יוצאי זגלמביה בקרב בני הדור השני.

משואה שישית

גבי ליאורה קולטון - אורלי – בתה של הדסה קנטור- וולפוביץ מסוסנוביץ, ונח ז"ל, היא ציירת ומעצבת. ליאורה, בת הדור השני, מסייעת רבות לארגון בתחומי אומנותה.
מר שמשון ישביץ – דור שני ליוצאי בנדן, גילה את שורשי משפחתו במסע האחרון לפולין. פעיל בקרב בני הדור השני בארגון.

משואה שביעית – משואת התקומה

גיל-לי קובו – נכדה למשפחת קוטליצקי מדומברובה, השתתפה במסע האחרון של הארגון לפולין. בת הדור השלישי. בתה של יונה קובו, מהפעילות הבולטות בארגון.
אביעד טמיר – הרוח החיה שבהתארגנות הדור השלישי ליוצאי זגלמביה. נכד למשפחת שמולביץ מבנדן.

מדפיקי פת הדור הפליטי, אלינור וקסלמן, הצצרת...

סבי, ראובן וקסלמן ז"ל, היה ניצול שואה. הוא נפטר לאחר מחלה קשה, שהכריעה את גופו. מאחר והוא לא נמצא עמו, כדי לספר לנו את שעבר עליו במחנות הנאצים, את התפקיד הזה, אנו בני הדור השלישי נוטלים על עצמנו. סבי לימד אותי, כי שורשיו של אדם הם הדבר החשוב ביותר. לדעת מניין באתי, לדעת את עברי, משם הכוח והעוצמה ללכת קדימה. אם האדם לא ידע את עברו, לא יוכל לפסוע אל עתידו. על כן, אחריות זו מוטלת עלינו בני הדור השלישי.

במעמד מכובד זה, אני קוראת לכל בני דורי, לשאת בעול ההנצחה, להצטרף למעגל צעירי זגלמביה - הדור השלישי ולתרום בעשייה ככל יכולתנו.

60 Years Since the End of WWII

60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה

ב- 5 במאי 2005 ערכנו עצרת לציון יום השואה והגבורה באתר ההנצחה במודיעין.

בחודש מאי האחרון חגגו במדינות רבות בעולם 60 שנה לכניעת גרמניה הנאצית וסיום מלחמת העולם השנייה. בישראל התקיימו אירועים רבים לציון המאורע. יד ושם ציין את האירוע, בין השאר, במפגש בין דורי של ניצולי השואה, לוחמים ודורות ההמשך – "מדור לדור".

ב- 8 במאי נטלנו חלק בכנס הבינלאומי של יד ושם "מדור לדור" בירושלים. יוצאי זגלמביה השתתפו בפאנלים השונים – כאנשי עדות ומנחים, סירו במוזיאון החדש, ועוד.

גם אנו, בארגון יוצאי זגלמביה, החלטנו לציון תאריך חשוב זה בשורה של אירועים:

60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה
60 Years Since the End of WWII

האורחים קיבלו תכניה מהודרת למזכרת וסיכת שחרור שהונפקה במיוחד לציון האירוע. מוטי גלעדי הנחה את הערב יחד עם בתו דורין. תזמורת "צליל וזמר" בניצוחו של החזן מנשה פטמן הוסיפה לשמחה. גיני אייזנשטיין, ילידת בנדן, שהגיעה ממונטריאל לאירועי 60 השנה רגשה את הקהל בשירתה בידיש. ארוחת ערב מפוארת הוגשה לקהל ומוסיקה לריקודים הנעימה את זמנם. היה זה ערב מיוחד. אשרינו שזכינו לו, מי יתן ונזכה לרבים כמוהו. תודה ענקית לכל מי שהיו על המלאכה. תודה לכל מי שתרמו מזמנם ומרצם במסירות רבה והביאו להפקתו המוצלחת של הערב.

משפחת סקורה מניו-יורק. סם סקורה הגיע יחד עם בני משפחתו, אשתו סטלה, בתו שריל ובעלה משה ליפשיץ לטקס. בטקס נשאו דברים: שר הבריאות - דן נוה, יו"ר הנהלת יד ושם - אבנר שלו, יו"ר האגודה האמריקנית למען יד ושם - אלי זבורובסקי ושריל ליפשיץ-סקורה. בשעות הערב חגגנו ברוב הדר את נשף השחרור של יוצאי זגלמביה באולמי רסיטל בתל-אביב. בנשף נכחו שלושה דורות ליהודי זגלמביה שהתקבצו מכל רחבי העולם והשתתפו באירוע שהוכיח כי הם שרדו והשתקמו כנגד כל הסיכויים. והנה הם שוב יחד 60 שנה לאחר השחרור יחד עם חברים ובני משפחה.

מרכז הלמידה החדש נחנך ביד ושם

מאת : נפתלי פדר

מרכז הלמידה החדש ביד ושם
The new Learning Center at Yad Vashem

גורלם של היהודים שנמצאו תחת שלטון הנאצים באירופה נגזר למשפחות. מי שניצל ניצל בנס, במקרה, או בעזרת אנשים שסכנו את עצמם ואת בני משפחותיהם בגור דין מוות והצילו יהודים. ליהודים תוכנן מסלול חד-סטרי שנועד אל המוות בלבד. לכן, זועק כל כך לשמים, שכאן בישראל משתמשים אנשים בשואה כמטאפורה כאילו היה זה משחק עם פתרונות פוטנציאליים שונים. לא ייתכן שחברי כנסת בישראל, ישו את איכמן, איש בצוע ההשמדה של הנאצים, לצה"ל ולמשטרה, ואת שרי הממשלה, ל"יודנראטים" שפעלו בתנאים בלתי אנושיים. וכל אלה המשוים הם בבחינת זר שאינו מבין זאת. רק חבל שאותם שרים מבלי ידיעתם נותנים גושפנקא למכחישי השואה, שונאי היהודים בעולם. חסר לנו חוק במדינה, חוק האוסר חד משמעית שימוש פוליטי ואחר בסמלים אירועים ומושגים הלקוחים מהשואה.

דווקא בשל המציאות הנוכחית, בולטת ביתר שאת החשיבות במפעל שסם סקורה תרם לו. בהבינו שיש ללמוד את השואה כדי להבין את ייחודה ושונותה. ההשקעה בלימודי השואה היא השקעה חיונית ביותר ודווקא כאן היא חשובה במיוחד. גם מחו"ל באים לכאן ללמוד על השואה והם זקוקים למרכז כזה.

השנה ציינו את יום השואה בשני פנים, הפן האחד יום השואה המסורתי והפן האחר ציון מלאות 60 שנה לניצחון על הנאצים. חיבור השואה והגבורה הוא חשוב, אך לדעתי, אין שום סימטריה ביניהם. היתה גבורה, היה מרד בגטאות, במיוחד בגטו ורשה והיתה לחימה ביערות עם הפרטיזנים. יהודים רבים שירתו בצבאות בעלות הברית, כמוני, שלחמתי בצבא האדום. אך אין כל מקום להשוואה ואין כל פרופורציה בין זוועת השואה והרצח התעשייתי לגבורה. "הפתרון הסופי" של השמדת היהודים, קדם בשנתיים לניצחון על הנאצים ולצערנו איחר את מועד הצלת היהודים.

השנה נחנך ביד ושם מרכז הלמידה החדש - "השאלות הגדולות בעקבות השואה" - שהוקם בתרומתו הנכבדה של סם סקורה ליד ושם למטרה זו. סקורה מבין את הערך הגדול בלימודי השואה ומהווה רוח חיה וחיונית בארגון יוצאי זגלמביה בארה"ב.

לימוד השואה הוא חיוני, במיוחד לנוכח הבורות בידיעת הנושא, הזילות בשואה ושימוש באירוע לצרכי תעמולה או התרסה שונים. דווקא בישראל הפך הנושא לחולץ יומיומי מבלי להתייחס לעובדה כי זו תופעה ייחודית וחריגה בזמן המודרני. היא אפילו יותר מגינוסייד, שהתרחש ומתרחש גם כיום במקומות שונים בעולם. השואה היא תופעה חריגה של חורבן וביצוע השמדה של עם וגזע שלם, בדרך תעשיתית.

משפחת סקורה בטקס חנוכת מרכז הלמידה ביד ושם
The Skura family at the inauguration of the Learning Center

אושוויץ - בירקנאו, 27 - 28 בינואר 2005

מאת : צבי לנגר

הנהלת המחנה נתנו לי מדליה של אורח כבוד וליוו אותי ליציע מיוחד של אורחי כבוד. השלג המשיך לרדת והקור ירד למינוס 16 מעלות. כשהתיישבתי על הכסא, צופים צעירים בתלבושת תנועת הנוער שלהם עטפו אותי בשמיכה, כמו את יתר המוזמנים, והביאו לנו משקה חם לאורך כל הטכס שנמשך כ-3 שעות. הטכס עצמו נפתח בצפירת אזעקה, כפי שהיה נהוג במחנה לפני 60 שנה. הנואם הראשון היה אסיר פולני לשעבר במחנה אושוויץ, פרופ' ולדיסלב ברטושבסקי שסיפר כי בשנת 1942 שר החוץ של ממשלת פולין הגולה מסר, על סמך ידיעות מבוססות שהגיעו מעדים, לארצות הברית, רוסיה ואירופה על מכונת השמדה ההמונית שהתחילה לפעול במחנה אושוויץ - בירקנאו. כתוצאה מכך פורסמה הצהרה מטעם ארה"ב בדצמבר 42, אך פעולה ממשית לא נעשתה.

נשיא פולין, אלכסנדר קוואשניבסקי, ציין כי הטקס מתקיים במקום בו בוצע הפשע הגדול בעולם; פשע הפעלת בתי חרושת למוות. בהזדמנות זאת הודה לאירנה סנדלר שהצילה אלפי ילדים יהודים, ין קארסקי שסיכן את חייו במסירת מידע לממשלת פולין הגולה והנריק סלול, כולם חברי המחותרת הפולנית.

ולדימיר פוטין נשיא ברית המועצות, דבר על שחרור מחנות המוות ע"י הצבא האדום והתייחס לקרבנות כל העמים שהושמדו ע"י הנאצים. כן ציין שעל כל העמים התרבותיים להתאחד ולקבל אחריות כדי למנוע חזרתם של אירועים כגון אלו.

נשיא מדינת ישראל משה קצב, הודה לנשיא פולין אלכסנדר קוואשניבסקי, לצבא האדום על שחרור אושוויץ ולבריטניה שבמסגרתה לחמה הבריגדה היהודית ויחידות נוספות. כן ציין הנשיא קצב כי בעומדו באושוויץ כיום קשה לו לתפוס איך התבצע רצח עם כגון זה שבוצע בעם היהודי בשטח הנ"ל. כמו כן הודה לכל האומות שהצילו אלפי יהודים בכל שלבי המלחמה.

בסיום דבריו התפרצה לבמה אסירת מחנות לשעבר, תוך שהיא הציגה את המספר החרוט על זרועה, ודרשה שכל האומות הנמצאות בטכס זה

הוזמנתי ע"י כבוד נשיא המדינה משה קצב, יחד עם קבוצה מצומצמת, שכללה את הרב מאיר לאו ואלו ויזל, להתלוות אליו לביקורו בפולין לרגל 60 שנה לשחרור מחנות אושוויץ - בירקנאו ע"י הצבא האדום בינואר 1945. הגענו לעיר קרקוב מלווים בשתי מכוניות משטרה, מלפנים ומאחור.

בערב הוזמנו למוזיאון התרבות בקרקוב המכיל גם אגף יהודי שם נשאו דברים הנשיא קצב ואלו ויזל על משמעות המאורע. למחרת סיירו ברובע היהודי בקרקוב. בבתי כנסת, בנייני ציבור וכו' בתיאטרון Slowackiego התקיים טקס חגיגי ולאחר מכן הגענו לבית הכנסת המרכזי של קרקוב שנפתח למעננו, התפללנו תפילת מנחה והרב מאיר לאו אמר "קדיש" ו"אל מלא רחמים".

מבית הכנסת נסענו בליווי משטרת המחנה ההשמדה אושוויץ - בירקנאו. בכניסה למחנה הוארו פסי הרכבת המפורסמים בנרות קטנים שיצרו שביל ארוך הנראה מזמין לבוא ולהכנס בשערי המחנה דרך השער הראשי. לטכס הגיעו ניצולי שואה ובני משפחותיהם. לקרקוב עצמה הגיעו יותר מעשרת אלפים אורחים מ-40 מדינות וכ-1600 עיתונאים.

בין הבאים, 400 ראשי מדינות: נשיא רוסיה - ולדימיר פוטין, נשיא ישראל - משה קצב, נשיא צרפת - ז'אק שיראק, נשיא גרמניה - הורסט קוהלר, ראש ממשלת איטליה, נשיאי צ'כיה והונגריה, מלכת הולנד ביאטריס, סגן נשיא ארה"ב - ג'ק צ'ייני וראשי מדינות נוספות. מהשער עד לאתר ההנצחה, מרחק של קילומטר בערך, צעדו בשלג ובקור של מינוס 14 מעלות צלסיוס, משלחות של ניצולים לצד משלחות של משחררים ולידם לוחמים סובייטים ותיקים, ענודי מדליות נוצצות משני צידי המדים, קבוצה של אסירים פולנים לבושים בחליפות פסים ישנות ועל ראשם חבשו את כובעי הפסים בדיוק כמו לפני 60 שנה.

הטקס נערך ברחבה שהיתה בעבר אזור המשרפות והקרמטוריום אותם פוצצו הגרמנים טרם עזבו את המחנה. כשנכנסתי למחנה, כשהזמנת אורח כבוד בידי, קבלו אותי נציגים פולנים של

בשבילי זו היתה חוויה מיוחדת כי בפעם הראשונה בחיי אמרתי קדיש במקום בו נרצחה משפחתי.

יתחייבו שרצח עם לא יחזור עוד לעולמים. בסיום הנאומים הדליקו כל ראשי המדינות משואות לצד דגלי ארצותיהם. הרב מאיר לאו אמר קדיש והקהל התלווה אליו בתפילת "אל מלא רחמים".

"מצעד החיים" אושוויץ-בירקנאו

דוד קליימן ונכדתו אמילי כהן ב"מצעד החיים"

The March of Living - David Klyman and his granddaughter Emily

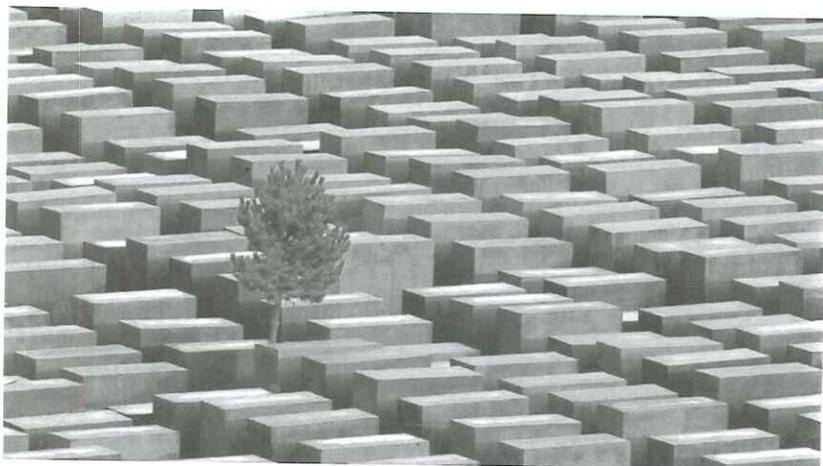
אריאל שרון, ראש ממשלת ישראל, עמד השנה בראש "מצעד החיים" שהתקיים ביום הזכרון לשואה ולגבורה, כ"ח בניסן תשס"ה, ה-5 במאי 2005. בעצרת המרכזית של "מצעד החיים" באושוויץ השתתפו עשרות אלפים ביניהם, ראש ממשלת ישראל, השרים לבנת, הרצוג והירשנזון, נשיא פולין, ראש ממשלת הונגריה, ניצולי שואה, לוחמים רוסיים אשר לקחו חלק בשחרור המחנה 18,000 בני נוער יהודים ושאינם יהודים. ראש הממשלה נשא נאום בשפה העברית ואמר: "נאספנו כאן היום, עשרים אלף נפש, בני דתות שונות ולאומים שונים, מנהיגים ואזרחים, ב"מצעד החיים", מפגן מרשים ומעורר השראה של הזדהות ושל זכרון. אני הגעתי לכאן היום מירושלים, בירתה של מדינת ישראל - המקום היחיד בעולם שבו יש ליהודים את הזכות ואת הכח להגן על עצמם בכוחות עצמם. הגיעו אתי מישראל ניצולות וניצולי שואה, ששרדו את הרדיפות, ההתעללויות, ההשפלות הפיזיות והנפשיות. גיבורים אמיתיים שעברו את צעדות המוות האקציות והחיפושים".

אל שרון התלוו כ-40 ניצולות וניצולי שואה מישראל כשכל אחד מהם מלווה בנכדה או בנכד המשרתים בצה"ל ביניהם גם חברנו, דוד קליימן, יליד בנדן ונכדתו אמילי כהן.

זכרון ליהדות זגלמביה באתר ההנצחה בברלין

מאת: יצחק (איזי) גרינגראס

יהדות זגלמביה, שחוסלה ע"י הנאצים, מוצגת עכשיו בכל המוזיאונים והאתרים ברחבי העולם. ארגוננו ממשיך בשיתוף פעולה עם כל מוסדות האלה כי זאת חובתנו ותפקידנו. כתובת האתר: www.memorial-to-the-murdered-jews-of-europe.org.

ברלין - אתר הזכרון ליהודים שנרצחו באירופה

Berlin - The Memorial to the Murdered Jews of Europe

במיוחד לשבועות, קמיעות לילודת ועוד. אמנות מגזרות הנייר היהודיות, שכמעט נכחדה בתחילת המאה ה-20, זוכה בשנים האחרונות לחידוש ימיה כקדם!

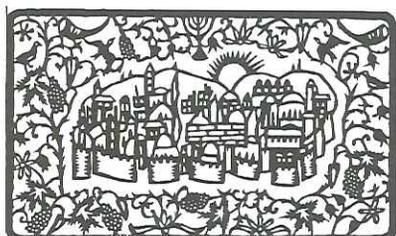
צפורה למדה את רזי מגזרת הנייר היהודית המסורתית ממי שהיה חמה, יעקב נאמן ז"ל, שהחל ליצור מגזרות נייר בהיותו בן שבעים והתפרסם בכל העולם. עבודותיו נרכשו והוצגו במוזיאונים היהודיים, בגלריות, בכנסים וירידי אומנות בארץ ובארה"ב.

לאחר פטירתו המשיכה צפורה את דרכו, היא יוצרת מגזרות נייר משלה, מדריכה מורים, תלמידים, ומבוגרים בכל הגילאים, בכל מקום בארץ. כמו כן הוזמנה ללמד בארה"ב וקנדה.

החלום שלה, הוא להנחיל אומנות יהודית זו לדורות הבאים. מאחר ואחד השימושים למגזרות הנייר הוא לוחות זיכרון לנפטרים, הועלתה אפשרות ליצור לוחות זיכרון לנפטרים בשואה מיוצאי זגלמביה.

מי שמעונין להשתתף בפרויקט יצירתי זה או בקורס, מוזמן להתקשר אל צפורה נאמן.

קורסים חדשים יתחילו בנובמבר בבית דניאל בתל אביב, בבית שמואל בירושלים ובקהילת רענן ברעננה. כמו כן מתקיימים קורסים בחיפה כל השנה.

ב-10 במאי 2005 נחנך בברלין "אתר הזכרון ליהודים שנרצחו באירופה" - Stiftung-Denkmal.

האתר משתרע על שטח של כ-20,000 מ"ר במרכז העיר בין הרייכסטאג לככר פוטסדאם, ליד שער ברנדבורג. את האתר המוקדש ליהודים שנהרגו בשואה ע"י הנאצים תכנן האדריכל היהודי פיטר אייזנמן מושינגטון. השטח מכוסה ב-2711 עמודי אבן בגדלים שונים הדומים למצבות וקברים.

מתחת לאתר נבנה מרכז מבקרים ומספר אולמות תצוגה בהם מוצגים עדויות, מסמכים וצילומים מתקופת השואה.

הנהלת האתר אספה חומר רב מארכיונים גרמניים, עדויות של ניצולים תמונות וצילומים מ"יד ושם" וממוזיאון השואה בושינגטון.

חבר הנהלת האתר, ההיסטוריון ד"ר באומן, ראה צילומים רבים של יהודי זגלמביה במוזיאון בושינגטון ובביקורו בארץ נפגש עימי ועם יצחק טורנר במועדון יוצאי זגלמביה.

לפני כחודש ימים קיבלנו ממר באומן קטלוג המציין את מהות החומר באתר. לקטלוג צירף מכתב על המסמכים בהם מוזכרים יהודי זגלמביה באתר.

*****

בכניסה לאולם התצוגה התת-קרקעי מופיעים 6 צילומים של קורבנות השואה שמסמלים 6 מיליון יהודים שנרצחו במלחמה. אחת מהם, היא מלכה מלאך מדומברובה גורניצ'יה שבזגלמביה.

כמו כן נמצא בחדר מס' 4 ריכוז תמונות של תהליך חיסול הקהילות בזגלמביה Bild / Text Sequence.

במכתבו מציין ד"ר באומן שצוות המוזיאון מעוניין להמשיך בשיתוף פעולה עמנו כיוון שהם מתכוונים להראות למבקרים את חייהם של יהודי זגלמביה בגטאות ובמחנות ריכוז.

אמנות מגזרות נייר

צפורה נאמן מזמינה את יוצאי זגלמביה להשתתף בסדנה למגזרות נייר במהלכה ניתן יהיה להכין לוחות זכרון.

הסדנה תכלול 3-4 מפגשים בימי ראשון, בין השעות 11:00 - 13:00 באולם

הארגון ברח' פרישמן 23 תל-אביב.

צפורה מעבירה סדנה זו בהתנדבות.

לפרטים אצל צפורה.

טלפקס 8121036 - 04

נייד 2257676 - 052

או בדוא"ל Zipora_n@hotmail.com

אתם גם מוזמנים לבקר באתר

www.geocities.com/ziporane/

צפורה נאמן נולדה בשנת 1946 בקלץ. היא בתם של חנה קופלוביץ לבית קוגוט ז"ל מבנדן ומקס קופלוביץ מלודז'. לאחר שלוש שנות נדודים במחנות העקורים באירופה עלתה עם הוריה לארץ וגרה בחיפה. רק לפני שנה היא גלתה את דבר קיומו ארגון יוצאי זגלמביה.

לאחר 37 שנות הוראה פרשה צפורה לגמלאות ומאז היא מקדישה את זמנה להחייאת אומנות מגזרות הנייר.

מגזרות נייר מסורתיות היא אמנות עממית יהודית שהיתה קשורה לחיי היום יום בקהילות היהודיות ברחבי העולם.

המגזרת היהודית הראשונה שידוע עליה נוצרה בספרד במאה ה-14.

אמנות שימושית זו פרחת במאות ה-18-20.

היא מלאה צרכים פולחניים שונים בחיי הקהילות, בבית הכנסת ובבית כמו לוחות "מזרח" ו"מנורה", לציון כיוון התפילה, לוחות זיכרון, קישוטים לחגים

הצילו את הזיכרונות

הרב יששכר בריש גרויבארט זצ"ל הרב הגאון מגדולי הרבנים בפולין

מאת: אלתר ולנר

מגמתו היתה להגדיל תורה ולהאדירה, ומאד היה מצטער על הזנחת לימוד התורה.

כרב העיר בנדין מוטל היה עליו כל משא הקהילה הקדושה וכל המוסדות שבעיר, כגון בית הספר "תלמוד תורה", שעמד בראשו, "לינת צדק", ביקור חולים ועוד. לא היה מפעל תורני-חינוכי ומוסדות ציבור שונים שרבנן לא לקח חלק פעיל בהם. השתתף בכל הדיונים ובהתייעצויות עם פרנסי הקהילה ונכבדי העיר.

היה מחובבי ציון. קרא לשיתוף פעולה עם הגורמים הציוניים למען יישוב ארץ ישראל. בהסכמה זו ובפעולות אחרות משתקפות אהבתו הגדולה לארץ ישראל.

כאשר תקפה אותו מחלה קשה, שמנעה ממנו לשאת את דרשותיו, עלה בכל זאת על הבמה, בשבת תשובה, ודרש דרשה קצרה בבית הכנסת. זו היתה דרשתו האחרונה. במהלכה דבר על תיקוני בדק הבית שיש לעשותם, כגון חיזוק עמודי בית הכנסת, גידור בית העלמין וכו'.

ביום ג' כ"ה חשוון תרע"ד (1913) יצאה נשמתו בטהרה ובקדושה. אלפים ליווהו בדרכו האחרונה בבנדין, שם הובא למנוחות וחשובי הרבנים בפולין וגם בגרמניה "ספדו לרבנו זצ"ל, מהמאורות הגדולים בשמי היהדות בדור האחרון", כותב תלמידו ר' חיים יצחק ולנר ז"ל (שבימים אלה, כ"ה אלול, מלאו כ"ה שנים לפטירתו), בפנקס בנדין ובסיפוריו האישיים.

ארונו של הרב גרויבארט הועלה, בסיועו ובטיפול, בין היתר, של תלמידו ר' חיים ולנר, מבית העלמין בבנדין שנהרס כולו, והוטמן בהר המנוחות בירושלים. בז' באדר תשכ"א (1961), בהלויה רבת משתתפים ביניהם אנשי בנדין וקהילות אחרות מזוגלמביה, ובנוכחות בתו רעכיל (ר'לה) גוטמן ז"ל ונכדיו.

מספריו: "דברי יששכר", שו"ת בענייני איסור והתר וספרים בכתב יד. בנו, הרב יקותיאל זלמן גרויבארט ז"ל ישב על כסאו וכיהן כרב העיר בנדין במשך כמה שנים עד לצאתו מפולין.

נחום סוקולוב עורך עיתון "הצפירה" ולימים יו"ר ההסתדרות הציונית כתב עליו, לאחר פטירתו, במדורו הקבוע "משבת לשבת", בין היתר: "הרב היה אדם יפה, בעל פנים לבנות כשלג וזקן שחור מקיף אותם. העניים הגדולות היו מלאות חיים ולב טוב הציץ מחרכיהן. כמוני היה יליד עיירה קטנה בפולין, מוניטין שלו יצאו בעולמנו הקטן בתור אחד מעילויי שראנסק. אבותינו היו ידידים ובסקרנות מיוחדת הייתי מסתכל כיצד נהנה מחברתו של אבי בריש וכיצד היו שני יהודים פקחים, בני תורה, מחודדי מוח ובעלי הומור משתעשעים במלי דעלמא ובמילי דאורייתא. משנתו של בריש היתה "קב ונקיי" [מעט ומשובח]."

הרב ר' יששכר בריש גרויבארט זצ"ל, מגדולי הרבנים בפולין, הוכתר כרב העיר בנדין בשלהי המאה הי"ט כשהוא בן 48.

תלמידו ר' חיים יצחק ולנר, שזכה ללמוד אצלו ולצקת מים על ידיו עד ליומו האחרון, תיארנו כלמדן מובהק וגדול, ששמו נודע גם מחוץ לגבולות פולין. עוד בהיותו צעיר לימים, נתפרסם כעילוי גדול. התמדתו בלימוד תורה ושקידתו הרבה בתורה עשוהו לגאון בהלכה ופוסק בעל סמכות מוחלטת, מגדולי ההוראה בדורו.

"זכורני כאשר אנו התלמידים, או מישהו מהמסובים על שולחנו עוררו שאלה בהלכה אורו עינינו, ארשת פניו הרצינה והתחיל מפיך מרגליות לאין ספור. הבבלי, הירושלמי, הרמב"ם ו"השולחן ערוך" היו לפניו כספר פתוח והדברים היוצאים מפיו מאירים באור יקרות".

היה דרשן בחסד עליון, דרשותיו היו מבריקות וכובשות לבבות. לימודו היה אך ורק לתכלית הלכה למעשה וזו היתה כל מגמת פלפוליו וחודדיו. עוד בנעוריו היה מורה מובהק לרבים בדעה יתרה ומיושבת. השיעורים עם תלמידיו עסקו לרוב בהוראה, כגון הלכות טריפה, הלכות תערובת וכו'. למדנו אצלו גם שיעורים בשיטות שונות בש"ס. שיטתו היתה התעמקות בספרי ראשונים

ובחינושיהם. שעה שלמדנו אצלו את השיעור הקבוע ועלה בידו לתרץ רמב"ם קשה – הפיקו פניו עוז וחדות נפש, ותענוג רוחני מיוחד.

היה מהמקילים הגדולים בהוראה וכשהביאו לפניו באמצע השיעור שאלות שונות בדיני טרפות אמר לנו: "דעו לכם, תלמידי החב"בים, כי אני מתיר שאלה זאת במקום שרבנים אחרים מחמירים בה" והעלה בפנינו את הנימוקים להקל.

הרב צבי חנוך לויין הכהן זצ"ל

מאת: חנוך צבי רובינשטיין – נינו של הרב יצחק מאיר לויין

שבעים שנה חלפו מאז נפטר רבה של בנדין, הרב הגאון, ר' צבי חנוך (הערש העניך) הכהן זצ"ל.

קראו לו "אובה ישראלי" מבנדין על שום החיבה והאהבה שגילה כלפי כל אחד מתושבי העיר.

סיפורים רבים התהלכו על טוב ליבו ומידת הכנסת אורחים שלו. פעם בעת אסיפת רבנים חשובה שהתקיימה בביתו נכנס לפתע עובר אורח עני שביקש מעט אוכל ומים. הרב עזב את אורחיו וטיפל אישית יחד עם רעייתו מרת פייגלה בעני. האכילוהו והשקהו. כשעזב העני שאלה הרבנית מיהו היהודי החשוב הזה שכל כך טרחת למענו ועוד באמצע אסיפת רבנים חשובה. "אינני יודע", השיב לה הרב, "אינני מכיר אותו אבל הוא יהודי וצריך לארח אותו כראוי".

כל אורח שבא לבית הרב ידע כי הוא רצוי ואהוב ולא פעם הרב היה מפציר בו להישאר ככל שירצה, או הזמינו להתארח שוב. פגש כל יהודי בשמחה ובחידה ופעמים רבות ירד לרחובה של עיר כדי להכניס אורחים עניים לביתו. כך היה מתהלך בין בתי המסחר והחנויות ומתעניין בשלומם ובפרנסתם של בעלי העסקים.

הרב היה כהן ובכל פעם בחגים, כשהיה עולה לדוכן לברכת הכהנים היה מתרגש מאוד כשהגיע לפסוק "לברך את עמו ישראל באהבה", אותו אמר בהתלהבות רבה.

כך ביטא אהבתו לתושבים היהודים שבחרו בו כרב העיר ובדרשתו הראשונה לאחר שנבחר כרב, הבטיח כי בראש ובראשונה ידאג לטובתם "וכל אחד שיבוא אלי אעשה הכל בעדו, הן בעניין הפרט והן בעניין הכללי".

בענייני העיר היה עשוי ללא חת ועמד על המשמר כלוחם למען ענייני הדת. תושבי העיר וגם חברי ועד הקהילה, שלא השתייכו לזרם החרדי, העריכו את הרב, הגם שהתנגדו פעמים רבות לפעולותיו, מאחר שידעו ששיקוליו הם לשם שמים בלבד.

סופר פעם על אחד מחברי ועד הקהילה, שהצביע בעד הצעת הרב ונגד עמדת סיעתו. לתדהמת הנוכחים סיפר הלה: אנכי גר בשכונת לרב ורק קיר עץ מפריד ביני לבין חדרו של הרב. בלילה האחרון שמעתי את הרב מתפלל ומבקש במשך

שעות רבות: "רבנו של עולם, הרי כולם הם ילדיך ומה בכך שיצביעו נגד רצוני, הגם שאני מתכוון לכבוד שמיים, הרי גם הם בניך אהובך, אל נא תכעס עליהם", סיים הפרנס את דבריו ואמר: "אם הוא מתפלל כך בעד מתנגדיו, כיצד אוכל להצביע נגדו..."

הרב היה מקורב לחוגי השלטון ובפרט לראשי הצבא באזור והוא הפעיל את קשריו לשחרורם של חיילים יהודיים בחגים. הוא שחרר גם חיילים יהודיים בכל שבת בבוקר עד לשעות הצהריים ודאג שיאכלו סעודת שבת ראויה. כן ארגן להם מטבח גדול כשר בצבא בזכות קשריו הטובים עם המפקדים. בצוואתו ביקש מבניו לשמור על כבוד הבריות, "תדעו כי בזה הייתי זהיר מאד, חס ושלוש שלא לבייש שום אדם אפילו במשהו..."

לאחר מחלה קשה השיב הרב את נשמתו לבורא. היה זה בליל שבת (ו' אדר תרצ"ה). אחר הסעודה, כשהוא יושב על כסאו הרב חש שלא בטוב ואז אמר: "רבנו של עולם, אם אתה רוצה כך, שיהיה כפי שאתה רוצה..." ונשמתו יצאה בטהרה.

בהלכותיו, שהתקיימה ביום ראשון השתתפו אלפים מכל רחבי זוגלמביה ולפנות ערב נטמן בבית העלמין החדש של צ'לדז' ובנדין. בשנת תש"ם הועלה ארונו ארצה והוא הובא לקבורה במרומי הר הזיתים בירושלים.

בנו, הרב יצחק מאיר (איטשה מאיר) לויין זצ"ל, ראש אגודת ישראל בארץ, כיהן כשר הסעד בממשלת ישראל הראשונה.

פרוטוקול הישיבה שבה הוחלט על הקמת "התאחדות עולי בנדין" – ספטמבר 1934

החלטות

ישיבת ועד הזמני של התאחדות עולי בנדין בתל אביב שנתקיימה במוצאי יום טוב ראשון של חג הסוכות תרצ"ה בבית הח' שוהם. נכחו: שהם, המפל, רייך, ליור שבתאי, טננבוים מ.י., סונטשב, גרייצר, מטל, והאורח מר א. ליור מבנדין.

1. לארגן את "התאחדות עולי בנדין" שנמצאים בתי"א ובארץ ישראל כלה, לשם המשכת עזרה חמרית ורוחנית לחבריה, ולעולים החדשים מבנדין.
2. לעזור להבנדינאים לעלייתם לארץ ישראל.

נבחר ועד של חמישה חברים, שעליו הוטל להוציא לפועל את הנ"ל. ואלו הם: יו"ר: שהם; מזכיר: מטל; גזבר: המפל; חברי הוועד: גרייצר, ש. ליור, רייך.

3. למסור מודעה לעתוננים בדבר הרגיסטרציה: החברים מטל וליור צריכים לעמוד בראש הרגיסטרציה.
4. לאסוף סכומים חד-פעמיים להון-היסוד של ההתאחדות, וגם לגבות מס חדשי תמידי לכל חבר וחבר.

הנוכחים חתמו

החלטות ועד הזמני של התאחדות עולי בנדין בתל אביב שנתקיימה במוצאי יום טוב ראשון של חג הסוכות תרצ"ה בבית הח' שוהם. נכחו: שהם, המפל, רייך, ליור שבתאי, טננבוים מ.י., סונטשב, גרייצר, מטל, והאורח מר א. ליור מבנדין.

נבחר ועד של חמישה חברים, שעליו הוטל להוציא לפועל את הנ"ל. ואלו הם: יו"ר: שהם; מזכיר: מטל; גזבר: המפל; חברי הוועד: גרייצר, ש. ליור, רייך.

למסור מודעה לעתוננים בדבר הרגיסטרציה: החברים מטל וליור צריכים לעמוד בראש הרגיסטרציה.

לאסוף סכומים חד-פעמיים להון-היסוד של ההתאחדות, וגם לגבות מס חדשי תמידי לכל חבר וחבר.

מודעה
כל יוצאי בנדין והעולים החדשים מבנדין מתבקשים לטובתם להרשם ב"התאחדות עולי בנדין" במלון "שטרנפלד" לילנבלום 7 במשך 10 ימים משעה 7-8 בערב.

ברוך מייסטר לאגר-אלטסטר - זקן המחנה מאת: אברהם גרין

האחד: ביום שבת אחד חזרנו מהעבודה, עמדנו לספירה במגרש המסדרים והתברר שחסר אדם. אחרי כמה שעות של עמידה במגרש הודיעו שברח אדם מהחדר (Sztube) שלי. למחרת, ביום ראשון, יום שלא יוצאים לעבודה, כל אנשי החדר שלנו נענשו ב-25 מלקות על הישבן הגלוי. המקובל היה שהנענש נשכב על כסא או על מתקן מיוחד, מוריד את המכנסיים, שמים מגבת רטובה על הישבן הגלוי, ושני הלאגר - קאפוס מכטינגר ומוך - מכים ואילו הנענש חייב לספור. בחדר שלנו היו, בין היתר, שלושה בחורים צעירים בני 16, אני נכללתי ביניהם. כשהגיע תורנו לקח ברוך מייסטר את ספירת המכות על עצמו והתוצאה היתה שכל אחד מאתנו קיבל רק 8-9 מכות.

מקרה שני: הבאתי מהעבודה ככר לחם עגולה קטנה (כ- 3/4 ק"ג) שהיתה מיועדת לעזור לדוד שלי. את ככר הלחם שמתי על הבטן ובשער הכניסה נתפסתי. אחד הקאפוס הביא אותי למשרד של מייסטר. חיכתי כחצי שעה כשאני רועד מפחד. ברוך מייסטר נכנס, הסתכל עלי במין רחמנות ושאל אותי אם הבאתי את הלחם לשם מסחר? (במחנה היו שעסקו במסחר של לחם, סיגריות ועוד). עניתי שהבאתי את הלחם למען עצמי. "אם כך שב כאן ותאכל את הלחם עד הסוף", פסק מייסטר. הקאפו הביא לי מים ואני אכלתי במאמץ גדול את כל הלחם, למרות שלא הייתי רעב כי בעבודה קבלתי אוכל מהמנהלים הגרמנים. חיכינו עד שמייסטר חזר וכשהקאפו דיווח לו שאכלתי את כל הלחם, קבלתי ממנו טפיחה על השכם ושחררתי.

בשבלנו, האנשים שעברו את השואה במחנות עבודה ובמחנות ריכוז שונים, המונחים: קאפו (Kapo), ובעלי תפקידים נוספים בלוק אלטסטר (Blok Ältester), לאגר אלטסטר (Lager Ältester), ועוד בעלי תפקידים מסוג זה, מעוררים חלחלה ושאת נפש. במיוחד כשאנחנו נזכרים בהתנהגותם כלפי האסירים בכלל וכלפי כל אחד מאתנו בפרט.

יחד עם זאת עלינו לזכור בחיוב את אלה שהתנהגותם כלפינו, במחנות העבודה, מחנות ריכוז ומחנות השמדה, היתה אנושית.

ברוך מייסטר, איש כשאנוב Chrzanow, היה Lager Ältester בכמה מחנות, האחרון בהם היה ספורט שולה (Sport Shule), מחנה שאנשיו לא יצאו לצעדת מוות, אלא נשארו בו עד שחרורם ע"י הצבא הסובייטי. אני יודע אם מעשה זה צריך לזקוף לזכותו, אבל אין ספק שהיתה לו השפעה לא מבוטלת במהלך זה.

ברצוני לספר על ברוך מייסטר כ- Lager Ältester במחנה מרקשטדט שבשלויה התחתית, אחד ממחנות העבודה הגדולים ביותר אשר במחצית 1943 מנה כ- 7000 אסירים יהודיים, אשר הועסקו במפעל קרופ לייצור תותחים. אני וצעירים נוספים מצילד'י נלקחנו לדולאג (מחנה מעבר) בסוסנובץ ב- 16.2.43 ולאחר יומיים הועברנו ב- 18.2.43 כ- 200 איש ברכבת אזרחית עם שמירה צבאית למחנה מרקשטדט.

הגענו למחנה בלילה, והועמדנו על מגרש המסדרים Apel Platz כשכל אחד מאתנו שומר על חבילה קטנה של בגדים שהביא מהבית. מסביבנו רחשו קאפוס למיניהם, שקבלו את פנינו בגסות רוח ובציניות. ("עד עתה אכלתם אווזים צלויים בבית.... וביטויים נוספים). אם מישהו הזכיר לקאפו שהוא מכיר אותו מהבית "זכה" בתגובה למכות, מאחר ו"כאן אנו לא חברים". יותר משעה עמדנו, בלילה מושלג, רועדים מקור ומפחד הקאפוס עד שהגיע ברוך מייסטר, איש מרשים במעיל עור ארוך ובנעלי עור גבוהות. עם הגעתו כל הקאפוס זזו הצידה ומייסטר הציג את עצמו כזקן המחנה ודיבר בפנינו כחמש דקות בלבד, אבל דברים מעטים אלו הספיקו כדי להרגיענו. הוא אמר לנו שהגענו למחנה עבודה יהודי ועלינו לשמור על שלושה כללים עיקריים:

ביום בו הועברנו ממרקשטדט למחנה הריכוז פינפטייכן התקיים מסדר בנוכחות המפקדים הגרמנים שמסרו אותנו, אנשי קבוצת TOD, והגרמנים המקבלים אותנו, אנשי SS. מייסטר ניהל את המסדר בצורה כה מרשימה עד שגם הגרמנים נעמדו דום.

אכן ברוך מייסטר לא היה רק Lager Ältester, הוא היה גם אדם - א מענטש. כך הוא ישאר בזכרוני.

1. ללכת לעבודה; לעבוד ולא להתחמק.
  2. לשמור על ניקיון; נקיון אישי, נקיון חדר המגורים והסביבה.
  3. לא לגנוב אחד מהשני את מנת הלחם - כולם חיים מאותה מנה.
- "אם תשמרו על כללים אלה, יש סיכויים לעבור את התקופה הקשה ולהשאר בחיים", אמר לנו בסיום דבריו.
- עלי לציין ששלושת הכללים האלה בדרך כלל נשמרו ומרקשטאט היה מחנה נקי ומטופח, הנקי מכל המחנות שהייתי בהם.
- ועתה שני סיפורים אישיים על ברוך מייסטר.

לפני שהמסך יורד
אנו מנציחים את זכרונותיהם של ניצולי השואה - בוידאו פרויקט משותף לדורות ההמשך, יד לזהב"ה, עיריית ת"א ויד ושם
צלם ומראיין מתנדבים יגיעו לביתכם ויצלמו אתכם מספרים את קורותיכם
למען הדורות הבאים
המעוניינים, נא לפנות לדורות ההמשך: dorot_hemshech@walla.com
לעיריית ת"א יפן ניתן לפנות בטל: 03-5440449

פגישה עם מרדכי אנילביץ

מאת : רחל שורץ - רוזנקר

אנחנו החלטנו להיות בקשר מתמיד עמו וכאשר נקבל סימן נתחיל במאבק אחד בכל הערים. התכנית נשמעה מבטיחה אבל לצערנו היא לא הוגשמה. הגרמנים הפתיעו אותנו בגירושים למחנות כך שרק חלק מאתנו נותר בחיים. מה שלי נותר, זו הפגישה עם מרדכי אנילביץ ודמותו שתלוה אותי לכל החיים.

יש רגעים בחיי אדם, אותם לא ישכח לעולם. אנו, ששרדנו את השואה אולי בנסים, חייבים לזכור את אחינו שנספו.

שנת 1942 בעיר בנדן. אני זוכרת חדר קטן אצל עדה נויפלד. אנחנו יושבים בצפיפות על המיטה, על השולחן, ובכל מקום בו אפשר להידחק. מסביבנו היו ספרים, מחברות, כלי כתיבה, כאילו למדנו. פני כל הנוכחים היו מופנים למרדכי אנילביץ שבא לבקר בבנדן. הוא ספר על ורשה, על הנוער המנסה בכל דרך אפשרית להשיג נשק תוך סכנת נפשות, ספר על וילנה, על הפרטיזנים, ועל עזרתו של הצבא האדום. דברים עליהם רק יכולנו לחלום.

הוא הביט בכל אחד מאתנו, מבטו הנוקב וקולו העידו כי הוא מנהיג אמיתי. הוא ספר גם על קלצה שם יש פרטיזנים אליהם אפשר להצטרף. זאת החלטה קשה. החלטנו בינינו מבטים.

אדנה פסחון, היתה הראשונה שאמרה שצריך להצטרף לצבא האדום ולנקום והיא באמת היתה הראשונה שנהרגה באזור צ'נסטובה כאשר נסתה להעביר נשק. מלבדה, איש מאתנו לא בחר לברוח ליערות, אך כולנו החלטנו להשיג נשק ולהשאר במקום. אספנו כסף ע"י כך שהוצאנו מבתינו את כל שאפשר היה למכור לפולנים, ללא ידיעת הורינו.

מרדכי יצא לצ'נסטובה, שם ציפו לבואו. מאחר ומראהו היה מראה ארי, הדבר אפשר לו להסתובב באופן חופשי.

נוער בחוה החקלאית בשרודולה 1942 - 1943
בחוה זו התאכסן מרדכי אנילביץ בעת ביקורו בזגלמביה

מסע למחוזות זגלמביה

אבא סוגר מעגל

מאת : אילה אבידב (שלזינגר - וירביק)

האנדרטה בככר עוטרט בסרטים בצבעי שני הלאומים כחול-לבן ואדום. הטקס נפתח בצפירת רכבות שהעבירה רעד בכולנו וסימלה, אולי יותר מהכל, את הסיבה בגללה התכנסנו דווקא במקום הזה. במקום שנקרא "קמיונקה" - גטו בנדן, לשם קובצו וצופפו את היהודים ומשם נשלחו ברכבות המשא אל הכחדתם. במקום נמצא גם הבונקר של המחנתת היהודית, אליו נקבצו חברי תנועות הנוער שהיוו את עיקר הכוח הלוחם של המחנתת היהודית. שם רבים מהם מצאו את מותם בימי אוגוסט 1943 ימי חיסול הגטו.

מכובדי העיר והמחוז, הקונסול הישראלי בפולין ואנשי ארגונו נשאו דברים בשפה הפולנית ובשפה העברית. בין הנאומים הושמעו קטעי נגינה וקטעי פרוזה ושירה. בסיומו של הטקס הונחו זרי פרחים בשלל צבעים.

השתתפו גם במספר טקסים נוספים, בתפילת קדיש בבית הקברות שבצ'לדז', בקבלת פנים אצל ראש עיריית בנדן, קבלת פנים במוזיאון העיר, משם עברנו למקום בו עמד בית הכנסת הגדול, לכנסייה, לבית הספר פירסטנברג, לבית הקברות הישן (פודזמצייה) וללוח הזיכרון שנמצא על קיר בית היולדות.

לא נותר לנו אלא לומר תודה לכל אלה שעשו ועושים במלאכה בישראל ובפולין כדי שאנו, בני דורות ההמשך, נוכל להמשיך ולהגיע א לאותם המקומות.

נסענו לפולין הפעם למטרה עיקרית אחת: להיות יחד עם אבא בטקס חנוכת האנדרטה בכיכר גיבורי הגטו בבנדן. נוכחותו במקום זה הייתה מעין סגירת מעגל. הוא חזר אל המקום ממנו נשלחה רוב משפחתו למשפחות באושוויץ. לאבי המלווה באשתו, בתו ושלושת נכדותיו היה זה מעמד שלא יישכח ואשר ממחיש יותר מכל את אמונתו: "שעם כל העצב הנוראי והגעגועים החזקים למשפחה שהושמדה - אנחנו ניצחנו! אנחנו פה על אפס וחרונם של הנאצים!"

מתוך טקס חנוכת האנדרטה בבנדן

המסע המופלא

מאת: רחל כהן (ויצמן)

מהיכן אנו באים ולאן פנינו מועדות

אורית דייגי-אפשטיין

נכדתם של תושייה (לבית גוטמן) ושלוה הרצברג מבנדן

כדור שלישי לניצולי שואה תמיד רציתי לבקר בפולין. לא הצטרפתי לביקור בפולין שערך בית ספרי, משום שרציתי לנסוע למסע בעל נופך אישי. פולין עבורי אינה רק ביקור במחנות השמדה וטקסי זכרון. פולין עבורי היא מסכת זכרונות של חיי קהילה יהודית תוססת.

סבי וסבתי לא רצו במשך שנים לנסוע לפולין מפני שהם רצו לנצור את זכרונות נעוריהם היפים. אולי היה זה גם מפני שלא רצו לחוות את מה שחוה אחיה של סבתי, דב גוטמן. דב ספר כי לפני המלחמה כאשר היה פוסע לאיטו ברחובה הראשי של העיר לא היתה עוברת שניה מבלי שהיה פוגש במכר והיה מברכו לשלום בהנפת כובעו. לאחר המלחמה חזר דב לרחובות בנדן, והלך מתחילת הרחוב עד סופו מבלי שפגש ולו פרוץ מוכר אחד.

משהחליטה סבתי לנסוע לפולין, חשתי כי הזדמנות זו עלי לנצל, שהרי בתים שהיו חדשים לפני שנים וכעת עומדים בעליבותם אינם יכולים לספר למבקר על החיים שמילאו אותם. כמו הבית שבו סבתי בלטה רגעים מאושרים. הביקור בבנדן החייה עבורי את נעוריהם של סבי וסבתי. חשוב היה לי לראות היכן התגוררו, היכן ניצב הבית בו התגוררו בני משפחת גוטמן, שבו לקריאת הדוור המבשר על מכתב ל'גוטמן' הופיעו בכל חלון ראשים של גוטמנים, היכן היו מחסני תחנות הקמח של משפחת סבי, כיצד נראית ככר ה-3 במאי בה דקלמה סבתי בחגים לאומיים וכמובן את הגימנסיה העברית על שם פירסטנברג. התודעות לחיי הקהילה התוססים של בנדן של לפני המלחמה העצימו את הרגשת האובדן והכאב.

הביקור במסגרת מאורגנת וטקסי הזכרון המכובדים שאורגנו על ידי נציגי ארגון יוצאי זגלמביה ורגישותו ונעם הליכותיו של מדריך הקבוצה, מר אריאל יהלומי, היו חלק בלתי נפרד מהצלחת המסע.

*****

בשלוש השנים האחרונות אני מתגוררת עם בעלי בלונדון. בשבועות שקדמו לנסיעתי לפולין התחבטנו בשאלה האם ומתי ברצוננו לשוב לארץ. הביקור בפולין הקל עלי את קבלת החלטה לחזור. העם היהודי זקוק לקיומה של מדינת ישראל ועל כולנו ליטול חלק בבנייתה, לנו ולדורות הבאים.

לחברי הקבוצה הנפלאה, היינו במסע מופלא למחוזות ילדות, מסע של שורשים, ומסע למחוזות הזוועה של בירקנאו ומחנה הריכוז באושוויץ. עבורי היתה זו הנסיעה השניה ומרגש במיוחד עבורי היה הביקור בקבר אבי בבית הקברות בצ'לדז'.

אריאל יהלומי דאג לכל הפרטים ועשה זאת ללא דופי. הדאגה לכל החברים, האוירה הטובה החמה והידידותית ששרתה במהלך המסע, הידע ההיסטורי המעמיק, הגישה האנושית בכל רגע במסע מאפיינים את דרך עבודתו המבורכת של יהלומי.

ישר כח לאריאל יהלומי ואיחולים כנים להמשך דרכו המבורכת, דרך שהיא מצווה גדולה.

ראוי לציון מיוחד אברהם גרין, יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה, אשר ייצג אותנו בכבוד רב במלים ראויות בכל הטקסים של גלוי האנדרטאות וכן באמירת קדיש ופרקי תהילים.

ואחרונים אך חשובים הם חברי הקבוצה, 3 דורות, הורים בנים ובנות, נכדים ונכדות, אשר נתנו לי באופן אישי יחס חם ומרגש, אוהד ותומך, ורק העצימו את חווית הביקור.

שנה חדשה בפתח, שנה של אופטימיות זהירה ותקווה שאנחנו עושים את הדברים נכונה, שנה של חזון ואולי שינוי במישור הלאומי.

שנה טובה בבריאות טובה לכל חברי הקבוצה ובני משפחותיהם, ליוצאי זגלמביה באשר הם ולכל בית ישראל.

התחברות לשורשים

מאת : אורי גלבנד

רשמים ממסע לפולין של משפחות: גלבנד, פייגנבוים ולוסטיגר

גדלנו והתחנכנו על סיפורי בנדין, וולברום וסוסנוביץ. שמענו על ההוויה היומיומית, על הנוף, חיי התרבות והקהילה טרם המלחמה. זכורני כאשר דברו ההורים על אותם ערים ועיירות של פעם היתה בקולם ערגה רבה אך מה שהיה והתרחש עם פרוץ המלחמה, התלאות והסבל הס מלהזכיר. גדלנו בתקופה שבה לא ניתן היה לצאת ולסייר ברחבי פולין על מנת לראות ולהתרשם ממראה עיניים, תקופה שבה רוב רובם של ניצולי השואה לא דברו ולא ספרו על האסון והאבדן האישי והלאומי בבחינת העבר מאחורינו והעתיד לפנינו ולשם מועדות פנינו. אנו מכים על חטא, על חוסר הידע והמידע שאותו יכולנו לקבל מהורינו באופן ובצורה האוטנטית ביותר ולא קבלנו, כמו גם על שלא השכלנו להבין את הקושי בעמידה הנוספת למול התופת בזמן שהיו צריכים לעמוד ולספר. כך צמחנו והיינו לבני דור שני, הקמנו משפחות וגדלנו את בני הדור השלישי לניצולי השואה.

בשנים האחרונות כשילדינו החלו להתעניין ולצאת למסע שורשים בפולין נשאלנו שאלות ולא ידענו לענות עליהן. הבנו מה רב החסר. לצערנו הרב, לא נותר את מי לשאול כי הורינו ז"ל הלכו לעולמם. ומאז שנים רבות אנו חולמים ומדברים על האפשרות למסע שורשים משותף של בני דור שני ושלישי למשפחות גלבנד, פייגנבוים ולוסטיגר מבנדין, וולברום וסוסנוביץ. תמיד היו סיבות ותירוצים לאי ביצוע המסע וכך חלפו השנים, עתה אזרנו אומץ [ואכן נדרש אומץ] והתכנסנו תוך הכרזה על מועד יציאה למסע שורשים משפחתי. המועד שנקבע היה אמצע מאי 2005. למסע התקבצו שבעה צאצאים לבית משפחות גלבנד ולוסטיגר ושלושה לבית משפחת פייגנבוים.

כבר בהיערכות לקראת המסע נחשפנו ולמדנו על מידע חדש ורב ערך כמו הקשר המורכב והמסונף של כל המשפחה; העובדה שסבא רבה שמואל אברהם גלבנד, סבא יונה (יונתן) גלבנד וסבתא בלימה (לבית נייפלד), הדוד אלתר גלבנד ואשתו שרה (לבית הסנברג) וילדיהם נספו באושוויץ. לי אישית מסע זה היה השלישי במספר, ולמרות זאת ההתרגשות והציפיות רבות ומגוונות; להיות עם כל המשפחה, להיות עם בני בכורי, שי, חייל בצבא הגנה לישראל, נין לבלימה ויונה גלבנד ולאלתר חיים ודבורה לוסטיגר, יחד על אדמת פולין ספוגת דם אבותינו, זה כשלעצמו מרגש ביותר.

*****

בבית הקברות בצ'לדז', היינו אמורים לאתר את קברה של דבורה פייגנבוים אחותו הקטנה של מוניק שנהרגה בתאונת דרכים בהיותה ילדה קטנה. לנו, בני משפחת גלבנד לא היתה כל ציפיה, כבר בהכנות למסע בדקנו את רשימות הקברים במקום ולא היה רישום על בני משפחת גלבנד. התפרסנו בבית הקברות כדי לאתר את הקבר. הרבה מאד מצבות עומדות על כן ללא תאריך אך יש גם כאלו שנפגעו, נתצו, הופלו לקרקע ולא ניתנות לזיהוי.

עמדתי בכניסה ושוחחתי עם יהודי תושב העיר קטוביץ האחראי על שימור האתר. היו בידיו רשימות של בית הקברות הזה ובית הקברות בסוסנוביץ. הדבר משך את תשומת לבי ובקשתי לעיין בהן מתוך תקווה שמא אצליח לאתר רישום של סבא רבה מצד אמא, על שמו אני נקרא. האכזבה היתה רבה. לא נמצא כל זכר למשפחה ברישומים.

התחלתי לרדת לכיוון חלקו האחורי של בית הקברות, מקום אליו פנו יתר בני המשפחה בחפשים אחר הקבר של דבורה פייגנבוים.

בעודי צועד לעבר המקום, שמעתי את בני שי צועק: "אבא, אבא מצאתי גלבנד. בוא מהר!". רצתי במהירות לעבר המקום שם עמד שי כשלבי פועם בחוזקה. בני הצביע על מצבה שלמה לחלוטין ללא כל פגע ובה רשום: **דבורה בת יואל אשת שמואל אברהם געלבאנד.**

ההפתעה היתה רבה. ההתרגשות היתה גדולה. עמדנו שם כולנו ולא יכולנו להוציא הגה. המומים ומבולבלים, קוראים שוב ושוב את הכתוב ולא מאמינים. נגענו שוב ושוב במצבה על מנת לחוש את המציאות.

לבכות לא יכולתי, הבכי נאגר בתוך תוכי. רציתי להתפרץ לבכות בקול רם, אך לא יכולתי, לא יצא. היה עצור בפנים חזק.

שי חבק אותי ושאל: "אבא, של מי הקבר? תקרא. תראה. כתוב געלבאנד. זה ביידיש?" ואני עודי המום מביט במצבה ואומר: "כן, שי, זו המצבה של סבתא רבא שלי, אמא של סבא שלי."

זה היה בשבילי שיאו של המסע וחיבור לשורשים שלי מהמאה ה-18. שי לא ידע את נפשו. הוא רץ והתרוצץ וחיפש עם מה ואיך לנקות את המצבה וכולו היה נרגש. לאט לאט חזרנו לעצמנו ואז הוצאנו נרות נשמה, הדלקנו ואמרנו פרקי תהילים.

בעודנו מתרגשים מגודל האירוע, נשמעה צעקה נוספת, הפעם של חן: "סבתא, מצאתי. הנה המצבה של דבורה פייגנבוים אחות של סבא".

דברים שנהא ליילך אבידב בטקס חנוכת האנדרטה

ליאיוורי הטטו סמנדין.

כבר לא כל כך שונה
אף אחד לא אמר שאני שונה, אבל משהו בפנים! רק לי יש סבא וסבתא עם כתובת קעקע על היד ולכולם יש סבא וסבתא שאוכלים גיחון או מלוח.

אבל לא נורא, בסוף כולם באים לפולין, זה, זה טבעי! זה חלק מהחברה!
אני גאה להיות פה! פעם שלישית שלי פה!
אני פה עם סבא וסבתא והאחיות שלי ואמא שלי!

וזה טבעי בשבילי!
אולי אנשים אחרים אומרים "למה את לא טסה לאיטליה או לספרד בחופש שלפני הצבא?"

אבל בשבילי אין מקום אחר!
אם אני רוצה לבדוק מי אני ולהיות עם המשפחה שלי אני אחזור לפולין!
זה מה שטוב שהאנדרטה הזו פה!

בשבילי זה טוב, כי אני יכולה להגיד שאח של סבא שלי היה כאן, סבא שלי היה כאן. ואנשים אחרים, שלא דווקא מרגישים ככה יכולים לבוא ולראות משהו! זה מוחשי!

אנשים שלא דווקא מכירים את ההיסטוריה, או שאין להם משפחה יכולים לבוא ולראות ולהרגיש! אנשים צריכים את זה!
זו הסיבה שאנשים נוסעים תמיד לאושוויץ, לטרבלינקה. עכשיו הם יבואו גם לבנדין!

וזה, וזה יהיה טבעי בשביל כולם!
אז תודה רבה לכולם שבאתם!
תודה לסבא וסבתא.

שלום.
אני לילך אבידב, הנכדה של חנקה ווירניק מסוסנוביץ ויומק בנימין שלזינגר מבנדין.

הציגו אותי, כל כך הרבה פעמים בכל כך הרבה אירועים, כ"הדור השלישי" של יוצאי זגלמביה, שזה מה שאני, זה מה שאני רגילה.
ככה נולדתי, ככה גדלתי וזו אני!

אני דור שלישי. זה הדבר הכי נורמלי שאני יכולה לחשוב עליו.
בשבילי כולם דור שלישי: אחיות שלי, חברים שלי מהארגון. חשבתי שכולם הם דור שלישי ליוצאי זגלמביה או יוצאי השואה.

חשבתי, וזה היה לי נורמלי, וככה גדלתי...
עד שהגעתי לכתה ה' כשעשיתי עבודה אישית על השואה וכולם עשו על דיסני או על הפרחים ואני עשיתי על השואה! עשיתי סקר בכתה, מי דור שלישי והסתבר שרק שתיים מתוך שלושים.

היה לי מאד מוזר אבל המשכתי הלאה...
בכתה ז', בין ז' לח' נסעתי לטיול הראשון שלי לפולין.

זה טבעי בשבילי, אחיות שלי עשו זאת לפני, ועכשיו גם תורי לנסוע לפולין עם סבא וסבתא.

טיול בת המצווה שלי היה לפולין.
טיול בת המצווה של חברות שלי לצרפת ליורו דיסני...
לא נורא ממשכיכים הלאה!

בתיכון כולם נוסעים לפולין, זה טבעי...
אני לא מכירה משהו אחר!
אם בשביל כולם פולין זה משהו בהיסטוריה, ששה מיליון יהודים, בגרות בסוף...

בשבילי – זו המשפחה שלי, זה העבר שלי!
גדלתי עם סבתא וסבא פולניים, עם אמא פולניה, אני לא מכירה משהו אחר!
אבל כשגדלתי ראיתי שאנשים בוכים ביום הזיכרון, הם לומדים על זה בכתה, הם הולכים לטקסים, לטיולים... לאט לאט הם גם מרגישים מחוברים ואני

לחיות עד כלות / יהודית צור

"לחיות עד כלות" הוא סיפורה המרגש והמופלא של יהודית (אידיזיה) לזנקה צור משלויה שגורשה עם משפחתה לבנדין, מקום הולדתה של אמה. הספר מספר את קורותיה בגטו, החוה החקלאית שהוקמה מחוץ לעיר, הגירוש, אושוויץ על כל מוראותיו ועד לשחרור יחד עם בעלה לעתיד צבי צור והעליה לישראל ב"בריחה".

סיפור קורותיה של יהודית ניצולת אושוויץ, כפי שעולה מרישומיה מצביע על ימים נוראים אותן חוותה. היא יועדה פעמים רבות בסלקציות להמתה בגז ואף הגיעה עד הקרמטוריום, ניצלה ונתרה בחיים ועוד שם גמלה בלבה, שכאשר תצא מהתופת תספר לכולם את מה שהיה שם.

ואכן, את שהתרחש שם ומה שעבר עליה בשנים הנוראות ההן היא העלתה על הכתב בתיאור שורה של דמויות, בנות חברות, נשים טובות ולהיפך, שעשתה אתן את השנים הקשות והנוראות החל מהחוה החקלאית, הגטו והגיהנום ששמו אושוויץ. דמויות כהינציקה, ריבצה, מריה, סטאשקה, מנצי ועוד, שרובן הגדול לא אבדו צלם אנוש ותודות לכמה מהן ניצלה מהסלקציות ומתאי הגזים.

בספר משולבים פרקים מסיפור חייו של בעלה צבי צור (קרטלזון) בשנים הנוראות ההן כשהגיע עם הוריו כתינוק לבנדין. ימי נעוריו עברו בחוה החקלאית, מוראות הגטו ואושוויץ, מצעד המוות ועד הנצלו ממות בטוח כ"ענן" אקורדיון.

יהודית רשמה את יסוריה הנוראים במקום מגוריה קרית טבעון, שם הקימה

משפחה יחד עם בעלה צבי צור, אך לא הספיקה לפרסמם. היא נפטרה, חולה וחלשה לפני ארבע שנים. ספורה הובא לדפוס כלשונה ללא תיקונים ע"י בני משפחתה. את האיורים והגרפיקה לספר הכין בנה של יהודית - אביהו צור.

א. ולנר

מידע שוטף

דמי חבר

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 130 ש"ח. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם. את דמי החבר ניתן לשלם:

- ← ישירות לחשבון הבנק - בנק לאומי - בת ים - סניף 861 - לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה" מס. חשבון - 33938/34. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולאן לשלוח קבלה.
- ← באולם הארגון (רח' פרישמן 23 ת"א) הפתוח בימי ד' אחה"צ.
- ← סלה הוברפלד - יהודה הנשיא 5, רמת-גן, 52376. טל: 03 - 6194390
- ← יצחק טורנר - אחד העם 79, תל-אביב. טל: 03 - 6852213
- ← הדסה קנטור - רמת-גן. טל: 03 - 6775605
- ← שלמה גראור - חיפה. טל: 04 - 8360960
- ← צבי לנדאו - ת.ד. 4120, בת-ים, 59395. טל: 03 - 5067337

חברי ארגון רבים טרם שלמו את דמי החבר לשנה זו. למרות זאת אנו ממשיכים במאמצינו להוציא את העלון שבידיכם ולהפיץ אותו בין כל חברי הארגון, דבר שעולה כסף רב. אנא, שלמו את דמי החבר כדי שנוכל להמשיך בפעילות החשובה של הארגון קיומו של הארגון תלוי גם בכס.

ביקור במזיאון החדש ביד ושם

אנו מתכננים ביקור מאורגן של יוצאי זגלמביה לדורותיהם ביד ושם ביום רביעי כ"ג בתשרי ה- 26 באוקטובר 2005

- בתכנית:
- 10:00 התכנסות במרכז הלימדה שהוקם בתרומת משפחת סקורה
  - 10:30 סיור מודרך במוזיאון החדש בית הכנסת
  - 12:00 הפסקה
  - 13:00 יד לילד
  - 13:30 בקעת הקהילות
  - הביקור אמור להסתיים בסביבות השעה 14:00
  - אוטובוס יצא מתחנת רכבת ארלוזורוב בת"א בשעה 08:30 להסעה מאזור הצפון יש לתאם עם הנהלת הארגון בחיפה. אנא, הרשמו בהקדם כדי שנוכל להיערך בהתאם. לפרטים נוספים והרשמה ניתן לפנות ל: שמשון ישיביץ. טלפון 5469888 - 052, דוא"ל j_shimshon@hotmail.com

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה. הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה \$150. המבקשים להנציח את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדרושים.

ט' באב תשס"ה

משמח היה לראות את הדורות הצעירים בקהל שבא ביום תשעה באב לבית הקברות בנחלת יצחק, ליארציית של יוצאי זגלמביה. הורינו הציבו במקום יד לזכרם של בני משפחותיהם שאין להם מקום קבורה. לכאן אנו מגיעים מדי שנה, בני כל הדורות, לטקס זכרון. במקום זה, יד הזיכרון הראשון שהוקמה ליהדות זגלמביה, רציתי להביע מספר מילים של תודה והערכה. להורים שלנו - על שחינכו אותנו להכיר ולזכור את המורשת, שפתחו לנו צוהר אל העבר המפואר של קהילת יהודי זגלמביה על כל זרמיה וגווניה ועל שחשפו בפנינו את עברם. לראשי הארגון בעבר ובהווה - על שלא נחו ולא שקטו עד שהוצבו הן בארצנו והן בזגלמביה מצבות ואנדרטאות. אומנם הן תזכורת של אבן וברזל, אך מעידות על שהיה שם; על החיים שלפני ועל מה שהתחולל בזמן המלחמה. ומכאן, 62 שנים לאחר חיסול גטאות זגלמביה, אנחנו מבטיחים לכם: לעולם לא נשכח ולא ניתן שישכחו את היהדות היפה הזו, יהדות זגלמביה, שאנו גאים להיות צאצאיה.

אילה אבידב - לבית שלזינגר מבנדין ווירניק מסוסנוביץ.

מהפכת האינטרנט והדור השלישי

מזה זמן רב שוקדים בארגון יוצאי זגלמביה על שילוב צעירים בני דורות ההמשך בפעילות הארגון. בני הדור השני פועלים בכל התחומים וכעת הגיע הזמן לשלב את בני הדור השלישי בעשייה.

במסגרת זו וכחלק ממאמצים אלו נעשה ניסיון למיחשוב בארגון. נקנה מחשב לאולם הארגון בתל-אביב ועתה לקחו על עצמם חברים מהדור השלישי לבנות אתר אינטרנט ליוצאי זגלמביה. בראש מהפכת האינטרנט עומדים שני הצעירים המוכשרים איתמר שרת וצחי באום.

המעוניינים ליטול חלק בפרויקט האינטרנט בתחומים הבאים: עיצוב, תכנות, כתיבה, צילום וכל דבר אשר יכול לתרום למלאכת הקמת האתר. אנא, צרו קשר עם

איתמר שרת טל: 0545887338 fantastic120@gmail.com
או אביעד טמיר טל: 0524764305 aviad621@hotmail.com

Z Kalendarza Żorskiego 2005

Przy szabasowych świecach

W piątek, 10 września 2004 w Muzeum Miejskim odbył się Wieczór kultury żydowskiej. Imprezę poprzedziła dzień wcześniej projekcja nagrodzonego Oscarem filmu fabularnego "Nigdzie w Afryce". Jest to ekranizacja autobiograficznej powieści Stefanie Zweig, której ojciec, Walter, urodził się w Żorach na początku XX wieku, w rodzinie niemieckich Żydów.

Po południu tłum ludzi zebrał się na cmentarzu żydowskim w dzielnicy Kleszczówka. Przyszli popatrzeć na ceremonię odmawiania modlitwy za zmarłych (kadisz). Prowadził ją Aleksander Moldauer, wiceszef katowickiego oddziału Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce. Uczestnicy spotkania najpierw zapalili znicze, a potem modlili się na grobie rabina Wolfa Wisnitza z Gliwic. Zmarł on w Żorach 14.01.1823 roku i tu został pochowany. Modlitwa na żorskim kirkucie była pierwszą od 1938 roku kiedy odbył się tam ostatni pogrzeb.

Następnie w westybulu Miejskiego Ośrodka Kultury dyskutowano na temat odnowienia żorskiego kirkutu. Cmentarz ten jest najstarszym w naszym mieście. Założono go na początku 1814 r. i dziś jest jedyną zachowaną żydowską nekropolią w regionie rybnicko-wodzisławskim. Zebrani twierdzili, że nekropolia powinna zostać odestaurowana, jednak miastu brakuje pieniędzy potrzebnych na ten cel. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce również nie ma środków, ale - ma kontakty w wielu fundacjach.

Potem w sali wystawowej Muzeum Miejskiego odbył się wernisaż wystawy upamiętniającej nie istniejącą już gminę mojżeszową w Żorach.

Na ekspozycję "Opowieści o żorskich Żydach" złożyły się pamiątki po gminie żydowskiej. Można też było zobaczyć fotografie cmentarza żydowskiego wykonane przez Marzenę Mazur, oraz obrazy namalowane na kirkucie przez uczestników tegorocznego XV Międzynarodowego Pleneru Malarskiego. Nie zabrakło także dokumentów, zdjęć, książek i czasopism.

Oprócz tego na wystawie zaprezentowano judaica z

prywatnych zbiorów.

Dodatkowym elementem wystawy była prezentacja 33 czarno-białych fotografii ilustrujących pielgrzymkę chasydów-ortodoksyjnych Żydów do grobu cadyka Dawida Biedermana w Lelowie koło Koniecpola. Fotografie zostały zrobione w styczniu 2002. Po wernisażu, w wypełnionym do ostatniego miejsca westybulu odbył się koncert muzyki żydowskiej.

Na zakończenie miejsce miało spotkanie "Przy szabasowych świecach", które rozpoczęło się od zapalenia szabasowych świec. Nie zabrakło tradycyjnych potraw kuchni żydowskiej, a także macy przywiezionej z Izraela.

"Była to udana i niezwykle ciepło odebrana impreza - powiedziała p. Elżbieta Fajerman, szefowa oddziału Tow. Społ. Kult. Żydów w Polsce, stwierdzając, że ta uroczystość to m.in. piękny gest na drodze polsko-żydowskiego pojednania.

(fragm. z artykułu Jana

Delowicza)

W liście do przewodniczącego Związku Żydów Zagłębia, p. A. Greena p. Jan Delowicz pisze o dalszych planach pracy, jak:

1/ Impreza związana z obrzędami żydowskimi (np. weselem) 2/ 11 tamuz gmina obchodzi rocznicę śmierci pierwszego rabina. W tym roku przypada to w czasie wakacji, wobec czego uroczystość odbędzie się w czerwcu, aby młodzież mogła w niej uczestniczyć. Na cmentarzu odmówiony również zostanie kadisz.

3/ W lutową, kolejną rocznicę założenia miasta planuje się promocję albumu ze 150 starymi przedwojennymi pocztówkami. Zamieszczone są w albumie wspomnienia pisarki Stefanie Zweig, której pradziadek Salo i dziadek Max mieli hotel "Pod czterema lipami" przy Rynku, a jej ojciec był awokatem.

4/ W przyszłości planuje się spotkanie młodzieży żorskiej z młodzieżą Izraela. W tym celu omawia się sprawę z Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu.

Nowa książka Barbary Gruszki-Zych

"Sprawdzanie obecności" - taki tytuł ma nowy zbiór poetycki znanej polskiej poetki z Zagłębia. Jest to siódma książka jej wierszy, które tłumaczone były na angielski, francuski, czeski, niemiecki, litewski, rosyjski, węgierski, włoski, arabski.

Z recenzji: "Bardzo śmiała poezja kobieca - napisał Czesław Miłosz - przyznająca się do swojej kobiecości, czyli chłonięcia świata wszystkimi zmysłami."

"Wiersze Barbary Gruszki-Zych są zawsze niespodzianką - zaznacza Marek Skwarnicki. - Z tomiku na tomik coraz to inne klimaty, "tematy" i nastroje. To oryginalna cecha tej uroczej liryki."

W swoim czasie zamieściliśmy m.in. dwa piękne wiersze poetki - o ojcu i o matce. Dzisiaj:

dziadek

sześć srebrnych stalówek
a każda do opisanie jednej
córkę batiuszki

uciekał od nich szczupły
z tęsknoty do Czeladzi
niewidocznej na mapie
przez wysokie śniegi Kurska

przykładał się żeby zapomnieć
miał żonę sześć mórg ziemi
sześcioro dzieci własnych
i sto cudzych w szkole

a przecież najchętniej
uczył mnie rosyjskiego
do końca w nim śpiewały
ich dziewczęce głosy

niestosownie wysokie
marszczone białe koszule
pod surowym krawatem
wspomnienie tamtych dłoni

na które nieustannie szukał
nazwy we wszystkich słownikach
tłumacząc mi słówka
potrzebne na lekcje

Papież Jan Paweł II na izraelskim znaczku pocztowym

Państwo Izrael jako pierwsze na świecie, emitowało po śmierci Papieża Jana Pawła II znaczek pocztowy poświęcony wspaniałej postaci tego Papieża, który, urodzony w Polsce, doszedł do najwyższego dostojeństwa i w czasie sprawowania swego urzędu przez 27 lat, włączył do swojej pracy i realizował sprawę przełamania uprzedzeń i zbliżenia w relacjach katolicko-żydowskich.

Głośne były wizyty Jana Pawła II w synagogach, które rozpoczął jeszcze jako Karol Wojtyła, arcybiskup Krakowa wizytą w synagodze na krakowskim Kazimierzu. W czasie wizyty w Wielkiej Synagodze w Rzymie w 1986 roku wypowiedział się o Żydach - starszych braciach.

Za czasów Jego zasiadania na papieskim tronie, w roku 1994 nawiązane zostały stosunki dyplomatyczne pomiędzy Watykanem i Państwem Izrael.

W marcu 2000 roku papież Jan Paweł II odwiedził Ziemię Świętą i tak jak wielu spośród nas, tradycyjnym zwyczajem, również wsunął kartkę z życzeniem do szczeliny w Ścianie Płaczu.

Poczta Państwa Izrael emitowała w maju 2005 piękny znaczek z postacią Jana Pawła II, gdy wkłada swój list między kamienie Kotel Hamaarawi.

Znaczek z Papieżem został natychmiast wykupiony w większości urzędów pocztowych w Izraelu. Można go było

jednak nabyć za zamówieniem w Usługach Filatelistycznych (Szerut Habulai). Niektórzy to uczynili i rozesłali do swoich znajomych i przyjaciół w Polsce, co adresaci przyjęli z wielką radością.

Należy wspomnieć, że nowy Papież, Benedykt XVI w odpowiedzi na tak szybką inicjatywę Izraela, zaprosił do Watykanu izraelską minister komunikacji. Załączam emitowaną w Izraelu kopertę pierwszego dnia obiegu, ze znaczkiem Papieża-Polaka.

A.Cw.

Nowa publikacja o Domu Modlitwy Mizrachi w Będzinie

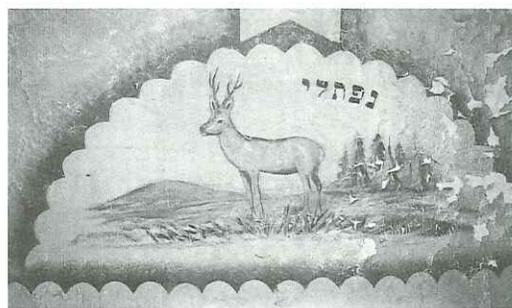
artystycznymi, oraz historycznymi. Jest jedną z rzadkich tego typu monumentalnych dekoracji ściennych zachowanych do dnia dzisiejszego na terenie Polski. Jednocześnie jest materialnym świadectwem kultury żydowskiej na trwale wpisanej w historię Będzina."

Autor, Adam Szydłowski jest dziennikarzem, publicystą i działaczem społecznym, zaangażowanym w utrwalenie historycznej obecności Żydów, współzałożycielem i prezesem Zagłębiowskiego Centrum Kultury Żydowskiej z siedzibą w Będzinie. W roku bieżącym otrzymał nagrodę prezydenta miasta Będzina za działalność w zakresie ochrony kultury żydowskiej.

Z satysfakcją pisze Szydłowski: "Wiosną 2005 roku kilka osób miało okazję usłyszeć po ponad 60 latach znowu odgłosy modlitwy dobiegające z wnętrza "Mizrachi". Ponad 40 młodych, bardzo pobożnych ludzi z Izraela przez ponad 30 minut modliło się i śpiewało. Tak to historia tego miejsca zatoczyła koło."

We wstępie napisał: "Synagoga Mizrahi" wymaga bardzo szybkiej interwencji konserwatorów sztuki sakralnej. Musimy zrobić wszystko, aby przywrócić jej dawny stan i by kolejne pokolenia mogły podziwiać jej piękno."

Książeczkę swą autor opatrzył cytata z wiersza Adama Asnyka "Do młodych": "...ale nie depczcie przeszłości ołtarzy./ choć macie sami doskonalsze wzniesić;"

Jest to pięknie wydana, w lakierowanej okładce, broszura p.t. "Synagoga Mizrahi".

Autorem jest Adam Szydłowski. W poprzednim numerze naszej gazety informowaliśmy obszernie o odkryciu w Będzinie Domu Modlitwy religijnego ruchu syjonistów - Mizrahi.

Ważnym elementem tego odkrycia, abstrahując od znaczenia historycznego, są przesłaniczne, kolorowe obrazy na ścianach i suficie tego lokalu, który służył jako dom modlitwy. Niektóre z tych malowideł są dobrze zachowane, inne można jeszcze uratować przez prace konserwatorskie. W publikacji Adama Szydłowskiego są doskonale kolorowe fotografie, oraz mnóstwo informacji, z przeznaczeniem również dla młodego czytelnika w Polsce. Dla orientacji podajemy tytuły rozdziałów: Historia miasta (J.Kraniewski, A.Szydłowski); Tajemnica Synagogi Mizrahi; Zmowa milczenia; Kupcy na ulicy Potockiego; Cygler, czy Appelbaum, a może Wiener?; Religijny Ruch Syjonistów; Synagoga, czyli Dom Spotkań. W posłowniu autor składa podziękowanie instytucjom i osobom, które udzieliły pomocy umożliwiającej ukazanie się tej publikacji.

Na tylnej okładce zamieszczono fragment z oceny wojewódzkiego konserwatora zabytków, który stwierdza: "Będzińska polichromia cechuje się dużymi wartościami

Na łamach naszej gazety, która dociera do Żydów Zagłębia w różnych krajach świata, pragnę wyrazić podziękowanie Prezydentowi Miasta Będzina, radnym Rady Miejskiej Będzina, władzom miejskim, kierownictwu Fundacji JONA i wszystkim, którzy podali pomocną dłoń w pracach nad powstaniem Pomnika Pamięci na Placu im. Bohaterów Getta w Będzinie.

Obiekt ten, który swą wymową społeczną i moralną jest wyrazem kultury historycznej w dziele utrwalenia pamięci o ofiarach

Holocaustu, stanowi zarazem znak współpracy i przyjaźni dla wszystkich ludzi dobrej woli.

My, Żydzi Zagłębia ocaleni z hitlerowskiej pożogi, oraz nasze dzieci i wnuki, a za nimi następne pokolenia, potrafimy docenić dzieło dokonane przez władze Będzina dla uwiecznienia pamięci o mieszkańcach swego miasta, którzy w nim żyli i działali na przestrzeni blisko 500 lat.

Abraham Green
Przewodniczący Związku
Żydów Zagłębia

III DNI KULTURY ŻYDOWSKIEJ W BĘDZINIE

22 sierpnia br. zainaugurowano w Będzinie III Dni Kultury Żydowskiej, które zapoczątkowane zostały odsłonięciem na Placu Bohaterów Getta pomnika poświęconego pamięci Żydów.

W uroczystości uczestniczyła kilkudziesięciosobowa delegacja Światowego Związku Żydów Zagłębia z Izraela.

Dalsze obchody Dni zaplanowano na 12-16 września br.

Organizatorami wrześniowych obchodów są: Urząd Miejski w Będzinie, Gmina Wyznaniowa Żydowska w Katowicach, Centrum Kultury Żydowskiej w Będzinie. Patronat nad Dniami Kultury Żydowskiej objęła ambasada Państwa Izrael w Polsce, oraz prezydent miasta Będzina, p. Radosław Baran. W programie znajdują się m.in. filmy, wizyty w niedawno odkrytym lokalu byłego Domu Modlitwy Mizrachi, z zachowanymi oryginalnymi barwnymi freskami, wystawa, oraz imprezy i koncert w Teatrze Dzieci Zagłębia.

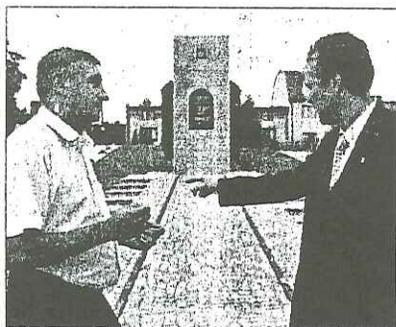
DNI KULTURY ŻYDOWSKIEJ

BĘDZIN

Już po raz trzeci w najbliższy poniedziałek zainaugurowane zostaną w mieście Dni Kultury Żydowskiej.

Podobnie jak w latach minionych, będą wydarzeniem kulturalnym dla środowiska Zagłębia oraz byłych mieszkańców Będzina związanych obecnie ze Światowym Związkiem Żydów Zagłębia — zapewnia Adam Szydłowski.

Swoją udział w dniach zapowiedzieli przedstawiciele ambasady państwa Izrael oraz goście zagraniczni. W poniedziałek o godz. 12 nastąpi uroczyste odsłonięcie pomnika na Placu Bohaterów Getta Będzińskiego. Od 12 do 16 września w godzinach 12-14 i 17-18 zwiedzającym udostępnią Będzińskiego synagoga Mizrachi. 15 września o godzinie 17 w sali sesyjnej Urzędu Miejskiego w Będzinie obejrzymy projekcję filmu „Wspomnienie z Będzina”. Następnego dnia o godz. 16 otwarta zostanie w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej wystawa „Kirkut — ślady przeszłości”. Także tego samego dnia o godzinie 18 w Teatrze Dzieci Zagłębia wysłuchamy koncertu zespołu Quartet Klezmer Trio. (MANO)

Mirosław Starzyński i Adam Szydłowski pokazują pamiątkowy obelisk.

wej Bibliotece Publicznej wystawa „Kirkut — ślady przeszłości”. Także tego samego dnia o godzinie 18 w Teatrze Dzieci Zagłębia wysłuchamy koncertu zespołu Quartet Klezmer Trio. (MANO)

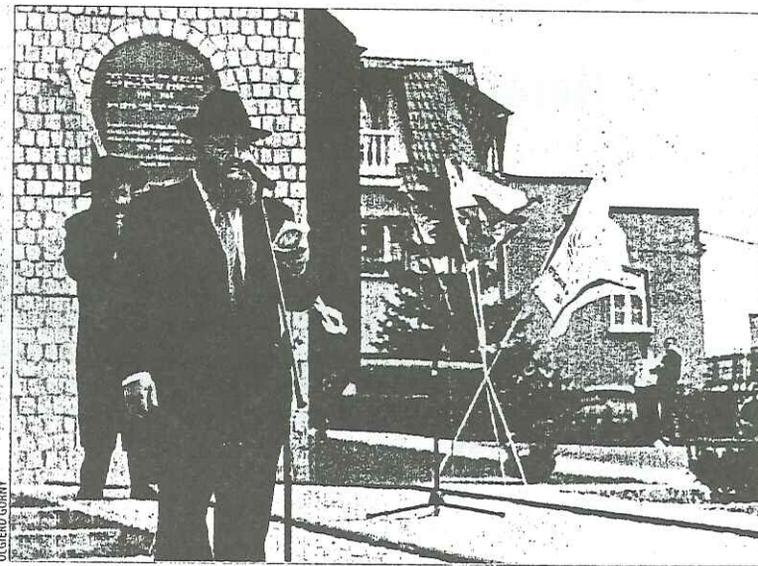
parents were Mordki-Jozef (Mordechai Yosef) Margules and Ester Rywka (Rivka) Danciger (Danziger). Leah's parents were Jankiel-Joska (Yakov Yosef) Guterman and Sura Danciger (Danziger)

If I am that Chava Margules then I would probably have had older siblings since I was born 10 years after my parents were married.

If anyone has any information about the families mentioned in this letter, or any other information that they think would be helpful, it would be most appreciated.

Thank you,
Chave

Em- melchave@netvision.net.il Tel.# 02-6414684 Fax-02-6411189

Rabin Zelig Awrasim poprowadził modlitwy na Placu Bohaterów Getta Żydowskiego.

Z okazji Dni Kultury Żydowskiej Zagłębie odwiedzili mieszkańcy Izraela

Szalom wspomnieniom

BĘDZIN

Przyjechali z dziećmi i wnukami. Dla najstarszego pokolenia te miejsca są związane przede wszystkim ze wspomnieniami. Dla kolejnych pokoleń to kawałek kultury, historii, ale i odkrycie rodzinnych korzeni. Ponad 40 obywateli Izraela odwiedziło miejsca, które kojarzą się im z dzieciństwem. Czternastu to ocaleni mieszkańcy Zagłębia

Jeszcze słysz ten stukot...

Charakterystycznym stukotem kół pociągu, który ciągnął wagon z deportowanymi Żydami rozpoczęły się wczoraj uroczystości na Placu Bohaterów Getta Będzińskiego w dzielnicy popularnie określanej Kamionką.

— Jestem oszaloniona, że przyszło tu tyle ludzi, że tyle osób, interesuje nasza przeszłość. Wielu zadawało mi pytanie dlaczego nie broniliśmy się przed Niemcami? A to nie jest prawda. Młodzi Żydzi stawiali czynny opór. A kiedy w ten sposób nie można było się już obronić, wybraliśmy inną formę. Postanowiliśmy ocalić jak najwięcej naszych rodaków, posy-

lając ich na Węgry i do Słowacji — wspomina Tusia Herzberg, była mieszkanka Będzina.

Wspomnień nie zabrakło pod nowym, bardzo wymownym pomnikiem. Z przodu przypomina krematoryjny piec, a z boku i tyłu obudowany jest wagonem, w którym przewożono do obozów śmierci. Hold pomordowanym mieszkańcom oddały władze samorządowe miast Zagłębia. Były modlitwy i fragmenty wierszy o holocaustie.

— Będzin jest wzruszony. Tu, 62 lata temu był ostatni przystanek dla żydowskich mieszkańców naszego miasta. Potem był już tylko mord. Z 30 tysięcy żydowskich obywateli, którzy tu kiedyś mieszkali, wróciło zaledwie 900 osób — mówił Radosław Baran, będziński prezydent.

Aby przekazać dalej

Ariel Yahalomi przyjeżdża do Będzina od ponad dwudziestu lat. Urodził się w Zawierciu, mieszkał w Sosnowcu, bywał często w Będzinie. Przeżył Oświęcim, a przez wielu traktowany jest jako przewodnik po zagłębiowskich miejscach związanych z historią Żydów.

— Na początku przyjeżdżało tu tylko najstarsze pokolenie, żeby pomodlić się na grobach rodzin, obejrzeć miejsca, gdzie spędziło dzieciństwo i młodość. Przez ostatnich kilka lat towarzyszą nam dzieci i wnuki — opowiada Ariel.

Pytany o reakcje najmłodszego pokolenia, chwilę się zastanawia.

— Jeśli w rodzinie dużo na ten temat się mówiło i pozytywnie wspominalo polskie Zagłębie, to ci młodzi też są ciekawi i pozytywnie nastawieni. Żadne historyczne fakty czy filmy nie zastąpią takiej wycieczki. To są zupełnie inne emocje.

W tym roku Ariel przyjechał z synem, 24-letnim Matanem Yahalomi.

— Kiedy byliśmy w Oświęcimiu pokazałem mu bark, w którym spałem i miejsce, gdzie zginęła moja matka. To nim wstrząsnęło — opowiada Ariel.

Potem wszyscy oglądali Będzin. Sklepy, których już nie ma i domy, z których wiele się jeszcze zachowało.

— Do zobaczenia także w chwilach radości — powiedziała przed pomnikiem Tusia, dawna mieszkanka Będzina.

MAGDALENA NOWACKA

• *The Protocol of the meeting in which an association of Bendin's Jews was established at October 1934 in Tel-Aviv.*

• *In Memory of Zvi Danziger* – writings in honor of the late Zvi Danziger, by Abraham Green

• *In Memory of Izi Green* – writings in honor of the late Izidor Green, by Tushia Herzberg

• *In Memory of Carola Boim* – writings in honor of the late Carola Boim, by Fela Treiman

• *Rachel Cohen-Witzman, "The Wonderful Voyage"* – writings inspired by a visit to Poland, August 2005, by a Survivor

• *Ayala Avidov-Shlezinger, "Father has Closed a Circle"* – writings inspired by a visit to Poland, August 2005, by a member of the 2nd generation

• *Uri Gelband, "Getting in touch with your Roots"* - writings inspired by a visit to Poland, June 2005, by a member of the 2nd generation

• *Lilach Avidov, "I Am Third Generation"* - from the speech of Lilach at the monument inauguration ceremony in Bendin

• *Judith Zur, "Living till the Ending"*, a book review on Zur's book submitted by Alter Welner

• *Zipora Neeman, "Traditional Jewish Art of Paper Cuttings"*

Articles in Polish

• *"The Monument inauguration at the "Ghetto Heroes Square" in Bendin"* – articles out of the Polish press

• *The Third "Jewish Culture Event" in Bendin* - articles out of the Polish press

• Zory

• *Anna Ćhwiakoska, "A new Pope has been Nominated"*

• *Adam Szydłowski - Beit Ha'Midrash Ha'Mizrachi* - a book review

• *Barbara Zych-Grushka - Grandfather* (poem)

Zaglembie world organization thanks our friends, the organization of Zaglembians in Melbourne, Australia, and their new chairman, Mr. Alex Grossman for their generous donation to commemorate our communities.

We wish you all years of Naches and Happiness in Good Health.

Shana Tova!

Holocaust Memorial Day - Yom Hashoa Service - May 5, 2005

This year, a ceremony was held at the Memorial Site in Modiin, the topic of which was "60 years to the End of WWII and the Victory over Nazi Germany".

Thousands came to Yad Hazikaron - four generations Zaglembians, Minister, Knesset members, public figures, senior police officials, soldiers and many guests including youths.

A short military ceremonial drill conducted by a squad of soldiers from a nearby IDF base was followed by the traditional lit of the torches.

Cantor Arie Brown, who conducted the religious part of the memorial service, chanted the prayers.

"Yizkor" was said by Itzhak Greengrass and "Kadish" by Zvi Landau.

The following persons spoke at the ceremony: Mr. Matan Vilnai –

Minister at the PM office, Mr. Moshe - Spector Mayor of Modiin, Miss Elinor Wekselman - third-generation of Zaglembie and Mr. Abraham Green - chairman of Zaglembie World Organization.

The Israel Police Orchestra conducting by "Zlil Yarok" chore conducted by Michael Gurewitch with the singers, Jenny Eisenstein-Oxenhandler of Toronto and Chaya Koren of Israel, provided the artistic program.

Second and third generation of Zaglembian Jews participated in recitations of poetry and prose. The ceremony was conducted by Varda Greenberg (Tobiash) and Shelomi Karib (Krawinski), both second generation

The Third Generation

From the speech given by Elinor Wekselman at the Holocaust Memorial Service

My grandfather, Ruben Wekselman, "alav hashalom" was a Holocaust survivor. He passed away after a grueling illness that defeated his body.

Since he is not with us today to tell us about his experiences in the Nazi camps, we, the members of the third generation, have assumed this task.

My grandfather taught me that a person's roots are the most important thing he or she has. Knowing where you came from,

knowing your past, that is what gives you the strength and power to go forward. If a man is ignorant of his past, he cannot step forward into his future. Therefore, the responsibility is ours, members of the third generation.

At this opportunity, it is my honor to call all members of the third generation, in Israel and worldwide, to join the circle of young Zaglembians, members of the third generation, and assume the burden of commemoration by contributing to these worthy efforts.

ELinor Wekselman, granddaughter of the late Ruben Wekselman.

Personal Commemoration

We remind you that in the Commemoration Valley in the Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations

of family members that were killed in the Holocaust. One engraved line of commemoration in black marble costs 150\$. Those who wish to commemorate their beloved ones can contact the organization.

Who Knows? Who Remembers?

SEARCHING FOR RELATIVES

My name is Chave [nee Evelyn Gartenberg] Heftler. I have been searching for my identity for many years. At the time of my adoption, after the war, my name was listed as Evoonya [Eva] Margulis. To the best of my knowledge, when the Nazis were rounding up the Jews in Poland my parents placed me with a gentile childless couple who were financially well off in Dabrowa Gornicza, Poland, not far from the Czech border. [In the register of the Central Committee of Jews in Poland there is a register card of Ewa Margulis, born June 12th 1942, last known address is Dabrowa Gornicza. There is no place of birth listed.]

After the war, it appears that an attempt was made to get me back from the Polish couple, but they refused. There existed at the time a group called the "Zeirei Anshai Braicha" [the "Vaad Hatzalah" of Agudath Israel of America] known colloquially as the "Chappers". This groups function was to find Jewish children, wherever they may have been placed, and return them to the Jewish nation. They bribed the maid with money and they took me out through an open window in the middle of the night.

The Ronald S. Lauder Foundation in Warsaw, Poland has informed me that they have a letter from the Children Care Department dated June 7th 1947 from H. Binder who is looking for his cousin – Ewa Margulies, who was 10 months earlier taken from a Polish woman in Dabrowa Gornicza. The address of H. Binder in 1947 is Bad Reichenhall UNNRA Team 1070, Kibuc Borochova.

I was taken to an orphanage in Foubaine France, where I was known as Chavala (Chava is the Hebrew translation of Eva) where I stayed till my adoption in 1947 to the United States. I was blessed with the most wonderful parents in the world – Mr. and Mrs. Leo Gartenberg.

Recently, thanks to JRI-Poland, and especially through the special attention given by Jeff Cymbler, and by Stanley Diamond, the Director of this organization, I think that my identity has been found. There is a birth certificate from the town hall of Sosnowiec for Chava Margules. Chava Margules was born on May 2, 1942 in Sosnowiec. Her parents were Abram and Laja (Leah) Margules. Leah's mother's maiden name was Guterman. Abram and Leah were married on May 5, 1932 in Niwka, which was a village that became part of the city of Sosnowiec. Abram was a permanent resident of Bedzin but living at the time in Niemce, another village that became part of Sosnowiec. Abram's

Dear Friends and Fellow Zaglembians,

In the second half of August 2005, a mission of 41, comprised of three generations of Zaglembian, took part in a tour of Poland, with special emphasis on the various memorial sites in Zaglembe cities. The main target of this tour was the city of Bendin, to which an entire day was devoted. The visit included a reception with the city mayor, the unveiling of a memorial at the Ghetto Heroes Square - Plac Bohaterów Getta, a visit to the municipal museum housed in the Gzichow Castle, to which artist Liora Kolton donated one of her works. We visited Jewish sites and held a memorial ceremony at the Czeladz cemetery.

The mayor of Bendin and Liora Kolton at the Museum in Bendin

The central event in Bendin was the unveiling of the memorial site at Ghetto Heroes Square. Last year, when we inaugurated the Ghetto Heroes Square, we had placed a corner stone to this memorial, which was now unveiled. The memorial is a dignified representation of the Holocaust of the Bendin Jews as well as the Jewish communities of the vicinity, all eradicated by the Holocaust.

I would like to use this platform, which reaches all Zaglembians worldwide, to thank the Mayor of Bendin, members of the City Council, directors of the Yona organization, and everyone who lent a hand to carry out this important enterprise.

We the Jews of Zaglembe, both survivors of the Holocaust and generations after us, appreciate, as always, the efforts of the Bendin Municipality and its residents to memorialize its Jewish residents who lived and were active in the area for over 500 years.

*****

And, on the subject of Zaglembe, another site that was very important for us to visit was the Czeladz cemetery, the largest cemetery in the region established since 1915. This is a joint cemetery for the Jews of Czeladz and Bendin as well as other surrounding villages.

For many years, the cemetery was neglected and in ruin, until, in 1987 and 1988, Monik Stavsky, formerly of Czeladz, assumed the hallowed task of renovating the cemeteries and building a new fence. He also erected a mass grave to bring to burial the bones of Jews discovered in various locations in the city. Today, prayer services are held at this site. The cemetery is now in good repair and is visited by all the Jewish missions to Zaglembe.

However, all is not well. The cemetery contains almost 3000 tombstones, which makes it very difficult for individuals to locate their dear ones. After giving considerable thought to this issue, we found out about Jeffrey Cymbler, a volunteer and American Jew who is a second generation to a Jewish family of Bendin, who assumed the arduous and sacred task: He devoted extensive time, effort and resources, made several trips to Zaglembe, and has prepared a detailed index of all the tombstones in the cemeteries.

We are now deliberating how to make it available to Zaglembians worldwide, and we hope that in a short time we will share news on this issue.

Dear friends, although this work is uncompleted, we would like to use this opportunity to express our deep gratitude and appreciation to Monik Stavsky for the years devoted to the cemetery's renovation, and to Jeffrey Cymbler for his extensive efforts in locating and recording the tombstones, to help us find the graves of our dear ones.

At the close of the year 5765, I wish all Zaglembian Jews and their families in Israel and overseas, a Happy and Health New Year, a year of peace and prosperity. I would like to end with the hope that the previous year and its curses has ended and made way for a new year and its blessings.

Shana Tova!

Abraham Green

Chairman of the Zaglembe World Organization

60th Anniversary Of the End of WORLD WAR II

On May 2005, many countries were holding 60th anniversary celebrations marking the victory over the Nazi regime and the end of World War II. In Israel, numerous events commemorated the date was held. Yad Vashem, for example, initiated "Generation to Generation - sharing the legacy", an international and multi-generational gathering of Holocaust survivors, fighters and families.

Our organization of Zaglembians also decided to mark this important date with a series of events:

On May 5, we held an assembly at the memorial site in Modi'in, to commemorate the Holocaust Day.

On May 8, 2005, we participated in the international Yad Vashem Generation to Generation Conference. Zaglembians took part in various panels, as witnesses and facilitators, participated in tours of the new museum complex and in other conference activities.

An organized group of Zaglembians arrived at Yad Vashem on the morning of the conference to take part in an impressive unveiling ceremony of the Learning Center that was established through the generosity of the Skura family of New York. Sam Skura, born in Sosnowiec, attended the ceremony with members of his family, his wife Stella, his daughter Sheryl Lipshitz and her husband Moshe.

MK Mr. Dan Naveh - Israeli Minister of Health, Mr. Avner Shalev -

chairman of the Yad Vashem Directorate, and Ms. Cheryl Skura-Lipshitz all addressed the audience.

*****

On the evening of May 8th, in an especially festive evening, we participated in the Zaglembe Liberation Gala at Recital Halls in Tel Aviv. Three generations of Zaglembians gathered from all corners of the world to participate in the event, giving testimony to their survival and rehabilitation against all odds. And here they met again with friends and family members, in this festive atmosphere, sixty years after the Liberation. It was a wonderful opportunity, and hopefully not the last, to meet with the remnants of Zaglembien Jewry, Holocaust survivors, their children, grandchildren and families.

Guests received a commemorative program and Liberation pin produced especially for the event.

Motti Giladi was the evening's MC and the main performer with his daughter Dorrin they gave an excellent show. The "Zlil VaZemer" band, conducted by Cantor Menashe Fetman, added to the joyous affair. Jenny Eizenstein, born in Bendin and arrived from Montreal to partake in the 60-year events, affected the audience with her emotional renditions of songs in Yiddish.

A splendid dinner was served, and the participants enjoyed music and dancing. It was a very special evening. We are thankful that we were able to participate and hope and pray that we enjoy many more such evenings together.

Table of Contents

Articles in Hebrew

- Naftali Feder, "The Inaugurating of the New Learning Center at Yad Vashem"
- Zvi Langer, "60 Years After Liberation at Auschwitz with the President of the State of Israel".
- The March of the Living with PM Ariel Sharon.
- Izi Greengrass, "Remembering Zaglembian Jews at the new Memorial - "Stiftung Denkmal - in Berlin"

- Rachel Swartz-Rozenker, "A meeting with Mordeckay Anilevitch"
- Alter Welner, "Rabbi Yissakhar Berish Groybart" - the famous Rabbi of Bendin
- Hanoch Zvi Rubinstein - "Rabbi Zvi Hanoch Levin HaCohen" - The Rabbi of Bendin - written by Hanoch, fifth generation to the Rabbi.
- Abraham Green, "Baruch Meister - The Lager Ältester".
- Zvi Danziger, "Sosnowiec I know..." - memories of the "Mizrachi" scholl in sosnowiec

לזיכרם

יצחק - איז'ו גרין ז"ל

יצחק גרין לא היה איש זגלמביה.

הוא היה בן הרי הקרפטים בפולין ובזמן המלחמה בהונגריה הצטרף לקבוצת המחתרת של צעירי זגלמביה.

תפקידו היה למסור ליהודים פליטים מפולין תעודות נוצריות. את תעודות אלה יצרו חבר וחברה של הקבוצה. הפעולה הזו הייתה מסוכנת מאוד ואף עלתה בחייו של אחד החברים, אבל איז'ו לא רצה לוותר - הוא המשיך לחלק תעודות חיים לאנשים שהסתתרו ולא יכלו לראות את אור השמש.

איז'ו גם עבר ברגל את גבול הונגריה ורומניה הלוך וחזור ביוזמתו של פינק טריימן, על מנת לבדוק את האפשרות לשלוח אנשים דרך רומניה לארץ-ישראל.

וכך באותה שעה שבאירופה הביאו הרכבות את היהודים אל מותם, קבוצת זגלמביה שלחה יהודים לארץ ישראל.

החיך של איז'ו הרגיע תמיד את סביבתו.

חבל, חבל שעזבת את אשתך ומשפחתך הנהדרת ואת ידיך שמעריכים ואוהבים אותך.

תושיה הרצברג

Mrs. Merry Green & Family

Zaglembie World Organization Board and Members Express
Our Sincere Condolences on the Passing Away of your
beloved
Izidor Green

משתתפים בצערכם הכבד
שלא תדעו עוד צער
Abraham Green, Chairman

קרולה בויס ז"ל

הלכת מאתנו קרולה היקרה.

כל חברי ה"גרופה" (הקבוצה) ואני ביניהם, כואבים את מותך ושולחים תנחומים לבנך דני.

מדי פעם, אני מוצאת את עצמי ניגשת לטלפון במטרה לשוחח אתך. הלא דברנו יום יום, נפגשנו לעתים קרובות ובילינו יחד בחגים. שררה בינינו ידידות אמת.

אני זוכרת אותך עוד מימי הגימנסיה ע"ש פירסטנברג בבנדן. היית בחורה בלונדינית נאה, תלמידה מצטיינת וחברה בהנהגת הנוער הציוני.

ה"פוגדנקיי" - השיחות שלך עם קבוצתך, היו לשם דבר.

נפגשנו בשנת 1944 בבודפשט, הונגריה. את עסקת בפעילות מסוכנת ועניפה במחתרת הציונית של ה"גרופה". היית אישיות מיוחדת, קרולה, תמיד מוכנה לעזור ולתת. כל חיך היו קודש לעזרה לזולת. עד לרגע האחרון בחיך, כשבקושי עמדת על הרגליים, תמכת ועזרת.

כולנו הוקרנו ואהבנו אותך ואת חסרה לנו, לחברי ה"גרופה", מאד.

אני מצטרפת לדבריו של יוסקה שאמר בעת החספד בבית הקברות: "פנו דרך שם בשמים כי אשה גדולה מגיעה".

יהי זכרך ברוך!

פלה טריימן

משתתפים בצערך של ידיד זגלמביה - פרופ' שבח וייס
יו"ר מועצת יד ושם, שגריר ישראל בפולין, לשעבר
במות עליו רעייתו

אסתר ז"ל

שלא תדעו עוד צער

תנחומים למשפחה

הנהלת ארגון יוצאי זגלמביה
אברהם גרין, יו"ר

צבי דנציגר ז"ל

לפני זמן מה הלך לעולמו, צבי דנציגר, אחד מותיקי זגלמביה. צבי, איש סוסנוביץ שרד את אושוויץ, נורה ונפצע בעת צעדת המוות, השתקם ועלה לישראל.

צבי ייזכר אצלנו במיוחד כחבר הועדה הטכנית אשר מונתה בעת הקמתו של אתר ההנצחה במודיעין. הוא לקח על עצמו את הטיפול באנדרטת "זכור", אותה אנדרטה שבולטת ממרחקים ומשמשת סמל של יד הזכרון ליהדות זגלמביה.

לאחרונה, על אף מחלתו, כתב ופרסם ספר "רבי אלימלך לא שמח עוד". את שם הספר לקח מהערה לגלגנית של נער, שכנו לדרגש באושוויץ, ששר בידיד את השיר הידוע בשינוי מסוים "רבי אלימלך איז נישט מער פרייליך", המבטא את המצב הנואש.

ספר זה וכתבות נוספות של צבי מספרים לא רק את ספורו האישי של צבי דנציגר ובני משפחתו, אלא גם את ספורם של רבים מבני סוסנוביץ לפני המלחמה ובתקופת השואה.

יהי זכרו ברוך.

אברהם גרין

ארגון יוצאי זגלמביה ההנהלה והחברים

משתתפים באבלו הכבד של יוסי וייס
במות עליו אמו

שבע אינגסטר וייס ז"ל

לידת בנדן

חברה בתנועה הציונית

שלא תדעו עוד צער

תנחומים למשפחה

ערה "ש תשס"ו

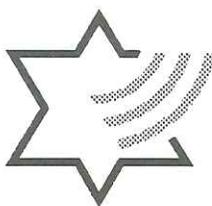
שנה טובה ומאושרת,
שנת שלום ובטחון
שנת שגשוג והצלחה!

מאחלים

הנהלת הארגון ומערכת עלון זגלמביה

Wishing you a Wonderful Year
Filled with health, and inner peace!

Zaglembie World Organization

בית התפוצות בשיתוף עם ביה"ס להוראת השואה ביד ושם
מקיים השתלמויות בבית התפוצות

מעירי הקטנה - העיירה היהודית
מראות, דמויות וצלילים

החל מחודש נובמבר 2005, 14 מפגשים בימי ג' 16:00 - 20:00

לא נרגע הזכרון... ההתמודדות עם זיכרון
השואה והעבר היהודי באירופה

החל מחודש מרץ 2006, 14 מפגשים בימי ג' 16:00 - 20:00

לפרטים נוספים - רבקה אדרת, טל: 03 - 6405885

דוא"ל: bhsemarc@post.tau.ac.il

המערכת: אברהם גרין, אלתר ולנר, אשר ניצני, אנה צ'וויאקובסקה, יונה קובו-קוטליצקי, הדסה קנטור
חנית רייטר-גיטלר, עריכה גרפית והדפסה: דפוס קוניאק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א 63561

מס' החשבון של ארגון קהילות יוצאי זגלמביה: בנק לאומי בת ים סניף מס' 861 חש' 33938/34

Zaglembie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 861, account No. 33938/34
yonakobo@netvision.net.il